

”De måste lära sig friheten”

- **En studie om frihet och kontroll angående kvinnor utsatta för hedersproblematik**

Av: Alexandra Asman & Erika Fagerqvist

Socialhögskolan vid Lunds Universitet
SOPA63
Vt-10

Handledare: Bo Isenberg

Abstract

Author: Alexandra Asman and Erika Fagerqvist

Title: "They have to learn freedom" – A study about freedom and control concerning women exposed to honour-related violence. [translated title]

Supervisor: Bo Isenberg

Assessor: Katarina Jacobsson

The aim of this study was to examine employees at both voluntary and municipal protective shelters, concerning their view upon freedom and control. The study was limited to include young women, who have been exposed to honour-related violence. The purpose was also to examine the opinion of the staff concerning the women's experience of these terms. The questions at issue were: What do the staff members know about the background of these women; How do they work with these women; What norms and values do the staff have; What are the staff's thoughts on freedom and control. The questions were answered through empirical studies in which we conducted semi-structured interviews, six employees were interviewed. The theoretical logic used in the analysis included sociological thoughts about how humans construct their social reality, existentialistic thoughts about individuality, freedom and control and the approach of the employees. Our result showed that the staff exemplified freedom as making your own decisions in life. Control was described as the opposite. Furthermore, our conclusions were that the women were influenced by two surroundings that represented different norms and values. Consequently the women had difficulties to adjust to their communities. At the protective shelters they were re-socialised to adapt to the norms and values represented by the shelters. The staff met the women, who often carried traumatic experiences, with passion and warmth and taught them to be aware of responsibility and consequences. We found that the protective shelters had restrictions in order to protect the women, however the employees were reluctant to admit that their rules also acted as a control measure over the women. Our conclusion was that the staff exercised some control over the women, which became noticeable when the staff explained their sanctions.

Key words: freedom, control, protective shelter, honour-related violence, honour.

Innehållsförteckning

<i>Förord</i>	4
1. INLEDNING	5
1.1 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	6
2. BAKGRUND	6
2.1 HEDERSPROBLEMATIK	6
<i>Religion, kultur och etnicitet</i>	7
<i>Ett traditionellt patriarkalt familjesystem</i>	8
<i>Integrationsproblematik och en generationskonflikt</i>	9
<i>Manlig kontroll över kvinnornas sexualitet</i>	9
2.2 SKYDDAT BOENDE	10
<i>Organisationsbeskrivning</i>	11
<i>Insatsens utformning</i>	12
3. TIDIGARE FORSKNING	12
3.1 DE UNGA KVINNORNAS BEGRÄNSNINGAR	12
3.2 PERSONALENS SYN PÅ BEGRÄNSNINGAR OCH RÖRELSEFRIHET PÅ SKYDDSBOENDEN	14
3.3 BEGRÄNSNINGAR OCH RÖRELSEFRIHET UR DE UNGA KVINNORNAS PERSPEKTIV	15
4. METOD	16
4.1 METODOLOGISKA ÖVERVÄGANDEN	16
<i>Val av metod</i>	16
<i>Metodens förtjänster och begränsningar</i>	17
<i>Urval</i>	17
<i>Tillvägagångssätt</i>	19
<i>Tillförlitlighet</i>	19
4.2 ETISKA ÖVERVÄGANDEN	20
4.3 ORIENTERING AV KUNSKAPSLÄGET	21
5. TEORETISKA BEGREPP	21
5.1 MÄNNISKANS SOCIALA VÄRLD	21
<i>Institutioner</i>	22
<i>Primär socialisation</i>	22
<i>Sanktionsmekanismer</i>	23
<i>Sekundär socialisation</i>	23
<i>Växling och resocialisation</i>	24
<i>Misslyckad socialisation</i>	25
5.2 EXISTENTIALISMEN	25
<i>Frihet och ansvar</i>	25
<i>Att fly från ansvar</i>	26
<i>Kontroll</i>	26
6. ANALYS	26
6.1 KVINNORNAS BEGRÄNSNINGAR I HEMMILJÖN	26
<i>Bakgrund</i>	26
6.2 ARBETET MED KVINNORNA	30
<i>Kvinnornas utvecklingsprocess</i>	30
<i>De unga kvinnornas färdigheter och boendepersonalens förhållningssätt</i>	31

6.3 NORMER OCH VÄRDERINGAR.....	34
<i>Frihet och kontroll ur boendepersonalens perspektiv</i>	35
<i>Drömmar och mål</i>	37
6.4 FRIHETEN OCH KONTROLL PÅ SKYDDSSBOENDENA	39
<i>Restriktioner och rörelsefrihet</i>	39
<i>Kvinnors upplevelser ur personalens perspektiv</i>	40
<i>Regelbrott</i>	42
6.5 SAMMANFATTNING AV ANALYS.....	43
7. AVSLUTANDE DISKUSSION.....	45
8. KÄLLFÖRTECKNING	48
<i>Bilaga 1</i>	51
<i>Bilaga 2</i>	52

Förord

Vi vill först och främst rikta ett stort tack till den boendepersonal som bidragit med sina åsikter och sin tid. Tack vare er har detta arbete kunnat genomföras. Vi vill även tacka Bo Isenberg, vår handledare för hans pedagogiska förklaringar samt hans ovärderliga tips och råd. Vidare vill vi uppmärksamma personer som hjälpt oss framåt i vårt kunskapsinhämtande. Dessa är Christina Bohinen, Maher Akob och Maria Hagberg. Ett stort tack till er.

Helsingborg, Maj 2010

Alexandra Asman

Erika Fagerqvist

1. Inledning

Pela Atroshi och Fadime Sahindal föll båda offer för hedersproblematiken. De mördades år 1999 respektive 2002. I och med deras tragiska livsöden blev hedersproblematiken ett omdebatterat ämne i svensk media och fortfarande råder ingen enighet kring dess definition. De hedersrelaterade händelserna visade på ett otillräckligt stöd och en bristfällig hjälp från samhällets sida. En för det svenska samhället ny problematik synliggjordes då dessa unga kvinnor mördades. En problematik som strider mot våra grundläggande mänskliga rättigheter.

Det svenska samhället är demokratiskt och dess medborgare har enligt lag samma rättigheter oavsett exempelvis kön, etnicitet, sexuell läggning och religionsuppfattning. Samhället tillåter individer att påverka sina egna liv och att vara självständiga. De förväntas fatta sina egna beslut och möta konsekvenserna av dem. Bland familjer där hederstänkandet är starkt, frångår man denna samhällsuppfattning. Familjerna värnar istället om patriarkala värderingar där kvinnors underordning är tydlig, något som kan resultera i hård kontroll och begränsningar av kvinnors handlingsutrymme och rörelsefrihet (Björktomta, 2005, sid. 19). De kvinnor som vägrar underordna sig kan vidare utsättas för hot, misshandel eller som i Pelas och Fadimes fall, mord. Vi vill betona att det inte bara är kvinnor som utsätts för denna problematik. Även män då framförallt söner, kan bli kontrollerade eller frihetsbegränsade i flera avseenden och i värsta fall mördade. I denna uppsats kommer vi dock att inrikta oss på just kvinnorna och när de får samhällets stöd genom insatsen som benämns skyddat boende. Regeringen har bidragit med ekonomiska medel för att stödja arbetet mot hedersrelaterat våld och detta har bland annat inneburit att ett flertal så kallade skyddade boenden har initierats. Länsstyrelserna i Skåne, Västra Götaland och Stockholm har idag ett nationellt uppdrag att ge medel för utveckling och stöd av dessa verksamheter. Skyddsboendena medför att hotade kvinnor kan få akut skydd och stöd, vilket innefattar ett fysiskt, ett psykiskt och ett socialt skydd. Behoven varierar från kvinna till kvinna, men det fysiska behovet innebär dock vissa restriktioner och regler som kvinnorna måste följa.

Personalen på de olika boendena kan ha skilda uppfattningar kring hur rörelsefrihet och kontroll ser ut vid deras verksamhet. Från kvinnliga boendes sida framkommer att vistelsen enligt olika undersökningar för vissa varit positiv, medan andra upplevt boendetiden som ett fängelse (Hanberger, Ghazinour & Wikström, 2007, sid. 53-64). En missledande bild av svenska ungdomars frihet har i vissa fall bidragit till att en del kvinnor tror att de i

skyddsboendet kan få ”total” frihet, d.v.s. att de inte behöver följa några regler alls och att de får göra precis som de vill i alla situationer (Socialstyrelsen, 2007, sid. 20).

En avvägning mellan frihet och kontroll är ytterst närvarande vid tiden på skyddsboendet eftersom boendepersonalen har ett ansvar för kvinnornas säkerhet. Detta är något som vi finner intressant att belysa. Framförallt är det av intresse då det kan antas att de unga kvinnorna går igenom en utvecklingsprocess på boendena, där personalen förmedlar normer och värderingar som de anser är viktiga för kvinnorna för att klara ett självständigt liv. Dessa normer och värderingar innefattar även ett visst ansvar som blir problematiskt då många av de unga kvinnorna inte har fått välja själv och därmed inte heller lärt sig att ta ansvar.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka hur personal på frivilliga och kommunala skyddsboenden för unga kvinnor utsatta för hedersproblematik ser på frihet och kontroll samt hur personal på boendena uppfattar de unga kvinnornas upplevelser av dessa begrepp.

Våra frågeställningar följer en röd tråd vilket ämnar bidra till en helhetsbild. Frågeställningarna är:

- Vad vet personalen om de unga kvinnornas bakgrund?
- Hur ser arbetet med de unga kvinnorna ut?
- Vilka normer och värderingar uttrycker personalen?
- Hur resonerar personalen om frihet och kontroll gällande de unga kvinnorna på skyddsboendena?

2. Bakgrund

2.1 Hedersproblematik

Våld, hot, tvång och mord i hederns namn är komplext och kan tolkas som en kränkning av mänskliga rättigheter i en speciell kontext, närmare bestämt i traditionellt patriarkala familjemiljöer (Björktomta, 2006:25, sid. 17). Hedersproblematiken kan dels förklaras genom de integrationsproblem i samband med den migrationsprocess som många familjer möter då de av olika anledningar bryter med sin ursprungsmiljö, dels genom en generationskonflikt som innefattar värde- och normkonflikter samt genom den manliga överordning som finns för att bibehålla kontroll över kvinnors sexualitet (Björktomta, 2005, sid. 17). Hedersproblematiken bör ses utifrån den kontext som den finns i då den tar sig varierande

uttrycksformer beroende på faktorer som familj, härkomst och levnadssituation. Detta är viktigt att ha i åtanke om en familj blir föremål för någon insats, eftersom det specifika för familjen och dess individer då bör uppmärksammas (Björktomta, 2005, sid. 24). De länder som i olika grad omfattas av problematiken är till exempel Irak, Iran, Turkiet, Bangladesh, Indien, Pakistan, Egypten, Brasilien, Marocko, Uganda samt länder vid Medelhavet och Persiska golfen (Schlytter, 2008, sid. 152). År 2002-2003 beräknades cirka 1 500-2 000 personer i Sverige vara utsatta för hedersrelaterat hot och våld, dock finns det ett stort mörkertal. Av dessa beräknas 10-15 % vara i behov av skyddat boende (Reyes & Sterner, 2004:16, sid. 10).

Religion, kultur och etnicitet

Ett mycket omdiskuterat ämne är om hedersproblematiken handlar om religion eller kultur eller om både religion och kultur samt vilken roll etnicitet spelar i sammanhanget. Om vi först om främst koncentrerar oss på religionsaspekten så menar Wikan (2005) att hedersrelaterat förtryck inte kan härledas till någon specifik religion då varken den islamska, den hinduiska, den kristna eller någon annan religion påtvingar det. Däremot förekommer uttryck för diskriminering mot kvinnor i alla dessa texter. Wikan hävdar att man inom vissa grupper, framförallt i dem där hedersmord är accepterat tolkar sin religion utifrån exempelvis Bibeln eller Koranen, så att den förklarar deras situation och legitimerar deras handlingar. Det handlar om en uråldrig text som tillämpas på dagens samhälle, där det är människor som står bakom tolkningen och beteendet, inte religionen. Hedersproblematiken handlar inte heller i första hand om etnicitet, då den existerar bland diverse folkgrupper från världens alla hörn (Wikan, 2005, sid. 244-248). Wikan menar med sitt resonemang att hedersproblematiken främst handlar om kultur och inte religion. En kultur som innefattar en tydlig maktaspekt om vem som får bestämma och där exempelvis hedersmord blir ett uttryck för vissa idéer, tankegångar och värderingar¹ (Wikan, 2005, sid. 92). Det finns dock tillfällen då religionen kan ha betydelse för kvinnors handlingsutrymme. Till exempel vid vissa religiösa sammanhang kan en religiös ledares auktoritet försämra kvinnors rätt till ett självständigt liv. Tillfällena kan handla om giftermål, d.v.s. vem man får gifta sig med, hur vigseln ska gå till och rätten till skilsmässa för att nämna några (Bohinen 2010-03-18). I debatten kring

¹ Kulturbegreppet beskrivs enligt Wikan (2005, sid. 92) som traditioner, värderingar och ståndpunkter vilka ett samhälle eller delar av ett samhälle förenas kring. Hon understryker att kulturer kan innefatta differenser och är föränderliga över tid.

hedersrelaterat våld och mord har Björktomta (2005) kunnat urskilja tre olika argument som ger förklaringar till problematiken. Förespråkare för det första argumentet menar att hedersmord uttrycker en enskild persons handling och har inget med kultur att göra. En av orsakerna till handlandet sägs vara känslan av maktlöshet som en del invandrarmän kan känna på grund av den kvinnoyn som råder i Sverige. Det andra argumentets språkrör menar att hedersrelaterat våld ska betraktas på samma sätt som annat våld riktat mot kvinnor och är således inte heller kulturbundet. Det tredje argumentet som bland annat får stöd av många invandrarkvinnor, betraktar hedersrelaterat våld och mord som en kulturell företeelse. Företrädare av detta argument menar att förnekandet av kulturens betydelse är ett förnekande av det brott som mord i hederns namn innebär. Vidare menar de att brott som detta samt tvångsäktenskap och könstympning inte borde leda till mildare straff för de skyldiga, vilket det gör i länder där hedersmord är förståeligt (Björktomta, 2005, sid. 16-17). Wikan (2005) skriver att i debatten om hedersproblematiken har vissa varit försiktiga med att understryka kulturens betydelse av rädsla för att spela rasistiska intressen i händerna. Istället har man trott sig visa förståelse för kulturella skillnader. I relation till detta betonar Wikan att då kulturen åsidosätter mänskliga rättigheter så måste den lyftas fram och motarbetas. Hon skriver: 'Respekt för människor innebär inte nödvändigtvis att man måste respektera deras kultur, för kulturen visar kanske ingen respekt för människan' (Wikan, 2005, sid. 247). I deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna som antogs år 1948 uttrycks människors lika rättigheter oberoende av kön, etnicitet, religion och kultur. Även om alla länder och människor i världen omfattas av dessa rättigheter i teorin så ser praktiken annorlunda ut.

Ett traditionellt patriarkalt familjesystem

Det traditionella patriarkala familjesystemet är ett utvidgat familjesystem som innefattar fler personer än dem som ingår i den traditionellt svenska kärnfamiljen, vilken består av mamma, pappa och två barn. Det utvidgade familjesystemet kan bestå av mellan 20 och 30 personer (Almqvist & Broberg, 2002, sid. 126-127). Al-Baldawi (2001) har beskrivit det traditionella patriarkala familjesystemet och menar att det är mest framträdande i Mellanöstern, Nordafrika och delar av Asien. Familjesystemet liknas vid en hierarkisk pyramid där mannen, d.v.s. maken och fadern befinner sig högst upp. Därefter kommer farfar och morfar, sedan farmor och mormor och längst ner finns kvinnan, d.v.s. hustrun och barnen. Även barnen följer en hierarkisk ordning där bröder oavsett ålder står högre i rang än sina systrar. Familjesystemet skapar en trygghet både ekonomisk och socialt, men även moraliskt och det

ses som en enhet där medlemmarna ansvarar för varandra. Individualiteten åsidosätts och individen ses som en familjemedlem med rättigheter och skyldigheter gentemot det utvidgade familjesystemet (Al-Baldawi, 2001, sid. 152-156).

Integrationsproblematik och en generationskonflikt

I och med att den traditionellt patriarkala familjen som är kollektivistisk möter ett individualistiskt samhälle när de kommer till Sverige, utmanas de givna rollerna i familjens hierarki. Barnen kommer in i det nya samhället både socialt och språkligt i och med skolan. Barnen är även moderns länk för ett socialt umgänge utanför familjen genom exempelvis grannar och skola. Faderns roll som överhuvud blir förändrad då han inte sällan får förlita sig på barnen för att förstå det nya språket. Faderns utanförskap kan förstärkas om han dessutom blir arbetslös i Sverige (Björktomta, 2005, sid. 18-23). Förändringen i familjens tillvaro innebär att den traditionella pyramiden vänds upp och ner, vilket skapar en obalans mellan fadern och resterande familjemedlemmar. Då barnen integreras snabbare i det svenska samhällets normer och värderingar kan det uppstå familjekonflikter där barnen försöker anpassa sig till dubbla och motsägelsefulla kulturer (Björktomta, 2005, sid. 18-23; Olsson, 2002:40, sid. 15). Konsekvenserna kan bli att många utsatta kvinnor tvingas ljuga om vad de gör inför sin omgivning, vilket många gånger blir så vanemässigt att de även ljuger vid olika hjälpinsatser (Magnusson, 2004:6, sid. 14). Detta är något som uppmärksammas bland annat av socialtjänster i invandrartäta områden i Stockholm. Socialtjänsterna i Stockholm kallar problemet med barnens snabbare socialisering in i nya värde- och normsystem samt konflikten som därmed uppstår mellan föräldrar och barn, för en *generationskonflikt*. Socialtjänsterna lyfter också fram att konflikten bottnar i föräldrarnas bristande kunskap om svenska ungdomars levnadssätt. Föräldrarna menar ofta att svenska ungdomar har en för stor frihet, vilket skulle vara negativt för ungdomarnas utveckling. Somliga föräldrar upplever friheten som främmande och farlig (Björktomta, 2005, sid. 18-23; Magnusson, 2004:6, sid. 15). Konsekvensen blir att föräldrarna vill skydda sina barn emot denna frihet genom kontroll och begränsningar av barnens valmöjligheter och rörelsefrihet (Björktomta, 2005, sid. 18-23).

Manlig kontroll över kvinnornas sexualitet

En central aspekt av hedersproblematiken är *hederns* betydelse. Kort innebär detta att mannens heder är avhängig kvinnornas sexuella beteende. Detta sätt att se på heder

förekommer exempelvis i Mellanöstern och där innebär heder respekt i det omgivande samhällets ögon (Eldén, 2001, sid. 138). I familjer där hedersproblematiken finns ses unga kvinnor som oförmögna att fatta sina egna beslut. Detta synsätt vilar på vägledande normer där exempelvis beslut som rör valet av livspartner bestäms av fadern (Schlytter, 2002, sid. 46-65). Kvinnor ses också som en vara vilken mannen äger på samma sätt som han äger pengar. Eftersom män är de som kan äga så kan kvinnor inte inneha heder. Istället *är* de heder (Wikan, 2005, sid. 90-91). Då en hustru eller dotter inte lever upp till vad som betraktas som anständigt av bland annat familjen, så skadas makens eller faderns heder. Exempelvis anses det oanständigt att umgås med män och ha sex före äktenskapet. Hela det utvidgade familjesystemet som beskrivits ovan drabbas av skam och deras anseende förstörs om en kvinnlig familjemedlem handlar olämpligt. Det behöver inte finnas bevis för kvinnans opassande handlande, utan det är ryktesspridning och skvaller som är det som skadar hedern. Eftersom hedern betraktas utifrån andras ögon kan ryktesspridningen få fatala följder. Det är mannens uppgift att återupprätta familjens anseende om det förstörs (Eldén, 2003, sid. 16-22). Ofta sker återupprättandet genom olika frihetsbegränsningar såsom våld, hot om våld, kontroll och som yttersta sanktion det som benämns som hedersmord (Schlytter, 2002, sid. 46-65). Våldet har förutom en fysisk aspekt även en psykisk och en social aspekt. Den psykiska aspekten kan inkludera kränkningar, förödmjukelser, nedvärderingar och skuld- och skamanklagelser. Den sociala aspekten kan yttra sig genom utfrysning, isolering samt indragna förmåner och förbud mot deltagande i fritidsaktiviteter (Socialstyrelsen & Länsstyrelserna, 2005, sid. 10).

2.2 Skyddat boende

Skyddat boende är till för att ge individer skydd och trygghet, både utifrån fysiska, psykiska och sociala behov. De skyddade boendena som vi har kontaktat tar framförallt emot unga kvinnor som blivit utsatta för hedersrelaterat hot och våld. Oftast är kvinnorna i behov av akut hjälp och de främsta anledningarna till hjälpbehovet är hot om tvångsgifte och misshandel eller hot om våld (Håkansson, 2007, sid. 7-16). Främst är det unga kvinnor mellan 18 och 24 år och yngre flickor som är målgruppen för verksamheterna. Kvinnor över 18 år har generellt mer frihet än yngre kvinnor, eftersom de ofta bor större delen av tiden för insatsen i så kallade stöd- eller skyddslägenheter. Individer under 18 år bor främst i familjehem eller hem för vård eller boende där stödet är mer omfattande (Alvunger, Johansson, Sofiadotter Lepic & Reyes, 2007, sid. 20). För en myndig kvinna är en placering oftast frivillig enligt Socialtjänstlagen,

SoL (2001:453). För de omyndiga sker placeringarna antingen enligt Socialtjänstlagen (2001:453) eller enligt Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU (1990:52). Personalen på boendena arbetar utifrån ett individperspektiv och utgår från den enskildes behov. De agerar även som företrädare för de unga kvinnorna vid olika tillfällen. Vanligen varar en placering i cirka tre månader, dock finns det fall där en placering har pågått i flera år. Personal på en del boenden upplever att tre månader kan vara för kort tid för att de unga kvinnorna ska uppnå den självkänsla och den självständighet samt skapa det nätverk som behövs för att klara sig på egen hand (Hanberger et al. 2007, sid. 12-57). Hagberg (2010-04-26), påpekar även att eftervården är av största vikt och något som ofta är bristfälligt².

Organisationsbeskrivning

Organiseringen av de skyddade boendena är svåröverskådlig då den inte följer en tydlig struktur. Skyddat boende är ett samlingsnamn för exempelvis familjehem, hem för vård eller boende/institution, kvinnojourer, kollektivt boende och stödlägenheter. Boendena kan drivas antingen frivilligt eller kommunalt (Hanberger et al. 2007, sid. 12-22). År 2006 uppskattade man att det fanns 27 skyddsboenden som berördes av 2004 års beviljade medel från regeringen till landets länsstyrelser. Boendena finns främst i södra och mellersta Sverige, men hela landet har tillgång till samtliga boenden i mån av plats. Antalet platser beräknades till cirka 140 (Socialstyrelsen & Länsstyrelserna, 2006, sid. 19). Eftersom hotbilden mot kvinnorna vanligtvis är stor, har boendena hemlig adress. Samtliga boenden får placeringsuppdrag ifrån Socialtjänsten som även ansvarar för planering och uppföljning av insatsen. Länsstyrelserna har sedan tillsynsansvaret över verksamheterna. I Skåne, Stockholm och Västra Götaland är frivilligsektorn starkt representerad och man arbetar mycket på regional nivå med kommunala skyddsboenden (Hagberg 2010-04-26). Ofta sker placeringar utanför de utsatta kvinnornas hemkommuner eller län på grund av hotrisken (Alvunger et al. 2007, sid. 20). På senare år har frivilliga aktörer, då främst kvinnojourer fått mer kunskap om problematiken och arbetar med större krav på utbildad personal. I och med att kvinnojourerna får uppdrag från Socialtjänsten så kommer den större finansieringen av verksamheterna därifrån (Hagberg 2010-04-26). I sammanhanget kan det framhållas att det finns kvinnojourer som möter problematiken, men som inte innefattas i rapporten från år 2006 (Socialstyrelsen & Länsstyrelserna, 2006, sid. 11).

² Maria Hagberg är författare och expert gällande hedersrelaterade frågor. Hon har bl.a. skrivit boken *Vid 20 börjar den ruttna – om hedersvåld och modiga kvinnor* (2009).

Insatsens utformning

I och med att en individ bryter med familj och vänner då hon flyttar till ett skyddat boende behöver hon bygga upp ett nytt nätverk (Hanberger et al. 2007, sid. 74). Detta är extra viktigt för individer som har vuxit upp i en traditionell patriarkal familj med ett stort nätverk och som inte är vana att klara sig på egen hand (Hagberg 2010-04-26). Därför arbetar skyddsboendena med hjälp och stöd i form av krisbearbetning, studier/arbete, framtida boende och olika aktiviteter såsom utflykter, middagar, bio etcetera. Boendena lär också ut vissa färdigheter som att sköta sin ekonomi och kontakta myndigheter. Syftet med skyddat boende är förutom att det ska ge akut skydd, att de unga kvinnorna ska få större självständighet i sitt framtida liv och få medel att hantera ett sådant. Insatsen ska även skydda de utsatta från ytterligare våld och hot om våld och bearbeta negativa erfarenheter. Utifrån de unga kvinnornas behov görs en individuell skydds- och riskbedömning, vilken mynnar ut i olika skyddsåtgärder. Dessa åtgärder kan innebära att kvinnorna får larpaket och blir varse vilka platser och tider som kan utgöra en risk. Skyddade personuppgifter är också en vanlig skyddsåtgärd (Håkansson, 2007, sid. 15). Skydds- och riskbedömningarna kan göras av boendena eller Socialtjänsten och boendena gemensamt. I vissa fall där de unga kvinnorna är myndiga, lämnas ett stort ansvar till dem själva att avgöra i denna fråga (Hanberger et al. 2007, sid. 46).

3. Tidigare forskning

I följande avsnitt har vi använt oss av både vetenskapligt och officiellt material från myndigheter. Inledningsvis presenterar vi hur begränsningar för unga kvinnor utsatta för hedersproblematik kan se ut i hemmiljön, för att sedan visa på hur rörelsefrihet och begränsningar kan se ut på skyddade boenden.

3.1 De unga kvinnornas begränsningar

Eldén (2003) har i sin avhandling gjort en kvalitativ intervjustudie med tio arabiska och kurdiska kvinnor i Sverige. I avhandlingen ingår även ett antal artiklar skrivna av Eldén, en av dem refererar vi till nedan. Sammanhängande drag i kvinnornas berättelser handlar om oskuld, heder och rykten. Vidare berättar kvinnorna om upplevelser av kontroll, hot och våld. Kvinnornas oskuld är något som ska bevaras fram till äktenskapet och om så inte är fallet får de stämpeln som horor och de som skambelagt deras familj. Platser som läger och discon förbjuds kvinnorna att närvara vid då de förknippas med sex, vilket i sin tur kan leda till ryktesspridningar om kvinnornas beteende. Det är ryktet i omgivningens ögon som är det

avgörande för om familjens heder kan komma att skadas och det har ingen betydelse om handlingen faktiskt har inträffat. Våldsberättelserna innefattar hur unga kvinnor hotats att bli misshandlade av sin pappa om de vistats ute med exempelvis kort kjol (Eldén, 2003, sid. 16-22). Det framkommer i berättelserna hur en kvinna upplever familjelivet som ett fängelse, hur hon inte fick vara ute på stan, umgås med vem hon ville, speciellt inte svenskar eller träffa killar. Kvinnorna berättar även hur deras bröder under uppväxten haft mer frihet att göra olika saker. Det framkommer i samtliga berättelser att kvinnorna måste ha sitt rykte i åtanke hela tiden (Eldén, 2001, sid. 115-118). En av kvinnorna berättar hur sättet att skratta kan skapa rykten och att utmanade kläder, dricka alkohol, flörta och gå på disco förknippas med bilden av "fel kvinna". "Rätt kvinna" liknas vid en ängel som kommer hem direkt efter skolan och är skötsam och lugn (Eldén, 2001, sid. 123).

Jemteborn (2005, sid. 69-141) har i sin licentiatavhandling gjort en kvalitativ fallstudie om en flicka från en hederskultur. I avhandlingen berättas om Eleen och hur hon inte kan acceptera sin familjs begränsningar och kontroll. Familjelivet beskrivs som ganska isolerat av Eleen. I familjen beskrivs pappan vara den som bestämmer ifall Eleen får gå ut eller inte, mamman beskrivs även som starkt kontrollerande. Begränsningarna blir tydligare när det berättas om Eleens systrar, där en av dem misshandlas då hon bryter mot familjens regler och träffar män. En annan syster förskjuts från familjen och misshandlas av brodern då hon väljer att ingå i ett samboförhållande med en man från en annan religion, utan att vara gift med honom. Det berättas om hur systemen skambelagt familjen och hur hennes handling aldrig kommer att accepteras. Eleen gifts så småningom bort och bor en tid i sitt hemland där kontrollen från hennes man och hans släktingar blir ännu värre. I äktenskapet får Eleen inte gå ut ensam utan följe, hon får inte träffa vem hon vill och hennes mans bror bestämmer hur hon ska klä sig. Hon blir vidare enligt henne själv oskyldigt anklagad för att ha varit otrogen, vilket leder till att hon blir misshandlad och inlåst av sin man. Föräldrarna väljer att inte tro på Eleen när hon berättar vad som hänt, utan tar makens parti. Fallstudien slutar med hur Eleen lämnar sin man och återvänder till Sverige där hon försöker få hjälp. Hon försonas sedan med sin man då det innebär att hon blir bekräftad och älskad av sin familj.

Schlytter och Linell (2008:2, sid. 42-46) har gjort en dokumentstudie om omhändertagna unga kvinnor enligt LVU i åldrarna 13 till 18 år. Av 59 ärenden kommer författarna fram till att 18 av dessa kan benämnas som hedersrelaterade. I undersökningen framkommer det att de unga kvinnorna begränsas i deltagande av skol- och fritidsaktiviteter. Deltagande i

simundervisning, idrott, läger och discon nämns som exempel. För övrigt visar undersökningen på ytterligare begränsningar som rör de unga kvinnornas sätt att klä sig och utseende, där smink, smycken och för utmanande kläder inte accepteras av föräldrarna. Slöja eller sjal som somliga av de unga kvinnorna uppmanas att bära, beskrivs också som begränsande. Andra inskränkningar som finns i hemmet är att de unga kvinnorna inte får ha musik på, använda datorn, äta middag med övriga familjen, tala svenska eller ha kompisar på besök. Föräldrar till somliga unga kvinnor går igenom deras klädlådor och mobilkontakter och några av de unga kvinnorna har även blivit inlåsta på sina rum. De unga kvinnorna menar att begränsningarna blivit påtagliga strax innan tonåren. Vissa unga kvinnor menar att konsekvenserna av begränsningarna blir ett utanförskap bland jämnåriga skolkamrater, samt brister i skolarbetet. Vidare framkommer i rapporten att det oftast är syskonen och mamman till den unga kvinnan som utövar kontrollen och begränsningarna. Föräldrarna till de unga kvinnorna har fått argumentera för sitt handlande och begränsningarna utövas med hänsyn till föräldrarnas oro för att deras dotter ska råka illa ut. Föräldrarna är bland annat rädda för att deras döttrar ska skaffa olämpligt umgänge, för att de ska använda droger, hamna i kriminalitet eller ha sex. Bristande respekten för vuxna, att kvinnorna börjat leva alldeles för självständigt och bestämmanderätten över sitt barn nämns också som anledningar till de olika frihetsbegränsningarna.

3.2 Personalens syn på begränsningar och rörelsefrihet på skyddsboenden

Det finns få undersökningar som specifikt handlar om hur personal på skyddsboenden upplever sitt arbete vad gäller rörelsefrihet och begränsningar för unga kvinnor utsatta för hedersproblematik. Den källa som vi anser ger en översiktlig bild av detta är rapporten *Hur fungerar skyddat boende? – Delrapport 2 från den nationella utvärderingen av regeringens insatser mot hedersrelaterat våld* (Hanberger et al. 2007). Den presenterar nio skyddade boenden som fått stadsbidrag för insatser mot hedersrelaterat våld och i rapporten har en kvalitativ undersökning gjorts med bland annat intervjuer med boendepersonal.

Boendena använder sig av olika regler för att skydda de unga kvinnorna angående den hotbild som framkommit vid riskbedömningen, dock begränsar dessa regler även de unga kvinnornas rörelsefrihet. Personalen uttrycker att det finns en risk med att de unga kvinnorna från hårt kontrollerade förhållanden kommer till nya sådana. Personalen på de flesta boenden upplever att de boende är berättigade rörelsefrihet beroende på mognad och ålder. Detta för att de boende ska få träna sig till större självständighet och ta ansvar för sina handlingar.

Minderåriga får större begränsningar och anses behöva följa då de lämnar boendet. Om de lämnar boendet olovligt görs en polisanmälan direkt. Frivilligorganisationer som oftare har hand om myndiga individer anser att dessa är kapabla att fatta egna beslut i större utsträckning än kommunala boenden som vanligen har en omyndig målgrupp. Alla boenden ser till exempel en svårighet med avvägningen mellan rörelsefrihet, som en rättighet för de unga kvinnorna och skyddsregler, som en skyldighet för boendena gentemot de unga kvinnorna. De upplever att kvinnorna har en önskan om större rörelse- och ansvarsfrihet, men att detta måste ställas i relation till det skyddsbehov som finns. Sanktioner vid tillfällen då de placerade kvinnorna överskrider boendenas gränser ges i olika utsträckning vid olika boenden (Hanberger et al. 2007, sid. 21-53).

De nio skyddade boenden som presenteras i Hanberger et al. (2007, sid. 21-53) har alla regler och föreställningar om vad de utsatta kvinnorna behöver som påminner om varandra, trots att det förekommer vissa skillnader. Vissa boenden har rutiner kring läxläsning, sovtider och/eller umgänge utanför boendet. Personal på ett av boendena uttrycker tydligt att vistelsen hos dem bör likna ett ”vanligt liv” även om det finns skyddsregler. Samma boende menar att unga kvinnor bör få en möjlighet till identitetsskapande och att utöva intressen av olika slag. De understryker även att de unga kvinnornas tidigare erfarenheter av hård kontroll inte bör ersättas av absolut frihet, utan gräns- och normsättning (Hanberger et al. 2007, sid. 30). Tillfrågad boendepersonal som har minderåriga som målgrupp upplever att Socialtjänsten brister i förståelse för de unga kvinnornas situation. Personalen beskriver kvinnornas starka längtan efter frihet, men också deras saknad efter familj och vänner. Saknaden blir ibland så stor att de unga kvinnorna bryter skyddsreglerna. Detta kan Socialtjänsten uppfatta som en signal på att de unga kvinnorna inte behöver skydd och det har på grund av detta hänt att de avbrutit insatsen.

3.3 Begränsningar och rörelsefrihet ur de unga kvinnornas perspektiv

Socialstyrelsen (2007, sid. 20) varnar för att en uppväxt utan gränssättning och kontroll kan påverka barns och ungdomars utveckling negativt. Vidare uppmärksammar de en svårighet med att unga kvinnor med utländskt ursprung har en felaktig bild av svenska barns och ungdomars frihet. Den felaktiga bilden kan leda till att de anser att de själva bör få större livsutrymme än vad som skulle accepteras av majoriteten av svenska föräldrar.

I rapporten av Hanberger et al. (2007, sid. 53-64) beskriver sju unga kvinnor deras

upplevelser av att bo i skyddat boende. De unga kvinnorna beskriver att de nått en insikt om att de har rätt att fatta beslut om sitt eget liv. Personalen gav dem bekräftelse på att de tidigare blivit förtryckta och att deras uppbrott var ett legitimt val. Deras tidigare kontrollerade livsförhållanden har medfört en stark oro och rädsla som i sin tur har begränsat deras liv. Med personalens hjälp har de unga kvinnorna kunnat bli fri från dessa känslor och tankar. Ofta har det skett genom en förtroendefull relation till personal eller någon familjehemsförälder. Vidare har de unga kvinnorna nått färdigheter som inneburit att de kunnat utbilda sig eller skaffa arbete. En del unga kvinnor anser att skyddat boende varit oerhört begränsande. En ung kvinna liknar det med att vara i ett fängelse (Hanberger et al. 2007, sid. 61).

Håkansson (2007, sid. 29-30) har i en kvalitativ undersökning intervjuat unga kvinnor på åtta skyddade boenden. Nedstämdhet, ångest och depressioner samt andra psykosomatiska sjukdomar är inte ovanligt för dessa unga kvinnor när de kommer till det skyddade boendet, inte sällan är självmordstanken närvarande. Undersökningen visar vidare att flera av de intervjuade har positiva upplevelser av vistelsen på boendet. Undersökningen visar också att en ung kvinna upplevde samma förtryck på boendet som i hemmiljön. Andra menar att kontrollen varit orimlig och att de haft svårt att förstå de tvingade regler som boendena haft, bland annat vad gäller regler för umgänge utanför boendena. Avslutningsvis kan sägas att de unga kvinnor som levt i skyddat boende har en dröm som alla andra unga människor. Den handlar om att kunna få besluta om sina levnadsvillkor, såsom relationer och framtidsambitioner. Den handlar även om att kunna ha en harmonisk relation till sin familj och sin släkt.

4. Metod

Vi kommer i följande avsnitt att presentera vilken metod vi använt oss av för att inhämta vårt empiriska material. Metodens förtjänster och begränsningar kommer att lyftas fram samt studiens tillförlitlighet. Avslutningsvis diskuterar vi våra etiska överväganden.

4.1 Metodologiska överväganden

Val av metod

Vi har valt att använda oss av kvalitativ metod som innebär tolkning och förståelse kring ett studerat fenomen snarare än förklaring av det (Meeuwisse et al. 2008, sid. 38). Kvalitativ metod utgår ifrån ”subjektivism”, d.v.s. aktörernas eget perspektiv vilket ger en djupare

förståelse av vad de själva tillskriver mening (Aspers, 2007, sid. 39). I vårt fall är detta relevant då vi bland annat har undersökt vilken innebörd personal på boenden tillskriver begreppen frihet och kontroll. Eftersom metoden innebär en nära kontakt med fältet som skall undersökas, så finns en ömsesidig påverkan mellan forskaren och fältet. En medvetenhet om detta är av stor vikt och något som den kvalitativa ansatsen anser är ofrånkomligt (May, 2001, sid. 209). Metoden tillåter en öppenhet och flexibilitet i forskningsprocessen, vilket kan innebära att fokus för forskningen kan komma att ändras (Aspers, 2007, sid. 98). Metoden lägger vidare fokus på mångfald, variation och komplexitet snarare än generalisering (May, 2001, sid. 152).

Metodens förtjänster och begränsningar

Vi har valt att använda oss av semistrukturerade intervjuer för att de tillåter den intervjuades eget perspektiv att framgå (Meeuwisse et al. 2007, sid. 37). Till skillnad från en strukturerad intervju ger denna typ av intervju även en möjlighet till följdfrågor samt fördjupande frågor där intervjun får karaktären av en dialog (May, 2001, sid. 150). En annan fördel som vi ser är att det finns utrymme för att omformulera eller förtydliga frågor under intervjuprocessens gång (May, 2001, sid. 192). Den intervjuade får även besvara frågor utifrån sin egen begreppsapparat vilket tydligare förmedlar dennes tolkning (May, 2001, sid. 151). Dock utgår intervjumetoden ifrån ett visst antal frågor, vilket begränsar den intervjuades perspektiv något (Aspers, 2007, sid. 137). Under våra intervjuer har vi dock låtit våra intervjupersoner vara med och påverka samtalets riktning, vilket har bidragit till nya insikter. Andra begränsningar som kommer vid användning av kvalitativ metod rör generaliserbarheten. Det empiriska materialet som bygger på subjektiva upplevelser och innefattar få studieobjekt gör det svårare att dra generella slutsatser som omfattar andra utöver de intervjuade (Meeuwisse et al. 2007, sid. 238). Den teori vi tillämpat växte fram i takt med empirin, dock har vi haft teoretiska begrepp i åtanke under insamlandet av empirin vilket betyder att vi har arbetat mer induktivt än deduktivt. Detta kan ses som en fördel då risken med enbart en deduktiv ansats där det finns en utarbetad teori, kan få konsekvensen att undersökningen blir styrd (Aspers, 2007, sid. 29).

Urval

Vårt urval bygger delvis på den så kallade snöbollseffekten (May, 2001, sid. 121). I vårt fall innebär det att vi kontaktat en i ämnet kunnig så kallad ”nyckelinformant” (Aspers, 2007, sid. 72) som dels delgett oss information kring bakgrundsförståelse, dels hänvisat oss till

ytterligare två nyckelinformanter. Dessa nyckelinformanter är således inga intervjupersoner utan en av dem har hjälpt oss hitta lämpliga intervjupersoner. De två andra nyckelinformanterna har delgett oss bakgrundsinformation av intresse. Vi har i denna studie utgått från de traditionellt patriarkala familjer där hedersproblematiken är förekommande. Det är främst kvinnor, både barn och vuxna men även söner från dessa familjer som behöver insatsen skyddat boende. Vi har valt att inrikta vår uppmärksamhet främst mot unga kvinnor i åldrarna 18-24, då de är den målgrupp som de skyddade boendena främst riktar sig mot (Alvunger et al. 2007, sid. 20). De boenden vi har kontaktat riktar sig främst till frivilligt placerade unga kvinnor enligt Socialtjänstlagen.

För insamlingen av vårt empiriska material har vi valt att intervjua sex representanter från fem olika boenden, två av dessa drivs i kommunal regi och de tre andra av frivilligorganisationer. Två av intervjupersonerna tillhör samma boende, men har olika arbetsuppgifter och vi har valt att intervjua dem båda för att få en bättre bild av deras verksamhet som innefattar flera boendeformer. Vi har varit noga med att få kontakt med personer som arbetar mycket nära de unga kvinnorna för att kunna få information om kvinnornas eget perspektiv. Av etiska skäl har vi sett en svårighet med att intervjua kvinnorna personligen och därför valt bort detta alternativ. Fyra av intervjupersonerna har ett nära dagligt arbete med kvinnorna och arbetar med dem ute på de olika boendena. Två av intervjupersonerna har arbetat på boendena med kvinnorna tidigare, men har nyligen övergått till andra arbetsuppgifter som innefattar olika mycket kontakt med de boende. En av dessa intervjupersoner tillhör det boende där vi har intervjuat två personer ur personalgruppen. Samtliga intervjupersoner har minimum två och ett halvt års erfarenhet och upp till nio års erfarenhet av arbete med unga kvinnor utsatta för hedersproblematik.

Vi har valt att göra telefonintervjuer med personal från boenden som ligger utanför Skåne län. Vår tanke med att kontakta dessa var för att några av dem har lång erfarenhet av arbete med unga kvinnor utsatta för hedersproblematik. Då det inte finns så många skyddade boenden som arbetar med denna problematik, så har det också varit svårt för oss att hitta en lämplig tid för intervju med den personal som funnits till hands. En av våra nyckelinformanter har i denna situation kunnat vägleda oss till andra skyddade boenden i Skåneområdet som vi själva inte fått kännedom om. Bristen på boenden är också anledningen till varför vårt urval inte är jämt fördelat mellan kommunala och frivilliga boenden, något som vi inledningsvis önskade.

Tillvägagångssätt

Vi har tillsammans arbetat fram uppsatsidén, därefter har vi valt att fördela och sammanfatta litteraturen var för sig för att sedan återge innehållet för varandra och sammanställa texten gemensamt. En av oss har transkriberat den större delen av intervjumaterialet, medan den andra har arbetat med våra teoretiska begrepp. Analysarbetet har diskuterats och arbetats fram i bådars närvaro. Vi har genomfört fyra intervjuer via telefon och personligen träffat två intervjupersoner. Alla intervjuer har spelats in via bandspelare och transkriberats för att sedan kunna analyseras med förankring i våra teoretiska begrepp. När vi genomförde telefonintervjuerna använde vi oss av en hemtelefon med en högtalarfunktion som gjorde det möjligt för oss att spela in på bandspelare. Nackdelen med telefonintervjuer är att kroppsspråkets betydelse försvinner, det kan exempelvis i vissa lägen vara svårt att avgöra om personen tänker eller har besvarat en fråga klart. En fördel som vi upplevde med telefonintervjuerna var att vi kunde medla till varandra genom anteckningar om vi glömt att fråga någonting, vilket bidrog till att vi kunde hålla intervjun flytande utan att avbryta varandra. De personliga intervjuerna genomfördes på respektive boende och under dessa upplevde vi inga större problem. Vi har även på grund av tekniska problem med bandspelare mailat ut en följdfråga till våra intervjupersoner och är medvetna om att denna fråga inte får lika hög vetenskaplig kvalitet³. Med de två nyckelinformanter som tidigare nämnts, har vi genomfört korta intervjuer som inte följt någon speciell struktur. Intervjuerna har förhållit sig mer som ett samtal där vi har antecknat det som vi ansett har varit av intresse. Informanterna ingår således inte i vår studies huvudsyfte och benämns därmed med namn och har funktionen av en informationskälla likt övrig litteratur.

Samtliga boenden och personal har blivit avidentifierade och vi har i framställningen använt oss av siffernumrering där de sex intervjupersonerna benämns intervjuperson (IP) 1 till och med 6. Alla intervjupersoner är kvinnor i olika åldrar.

Tillförlitlighet

Vi har tidigare nämnt att den kvalitativa ansatsen försvårar att göra empiriska generaliseringar, därför har reliabiliteten ingen större relevans för detta arbete. Vanligtvis är reliabilitet svårt att uppnå i en mindre uppsats som denna, då många faktorer spelar in. Det går exempelvis inte med säkerhet att avgöra ifall en av de anställda kan vara representativ för hur

³ Denna fråga har nummer 23 i Bilaga 2, intervjufrågor.

resterande personal på samma boende resonerar eller uttrycker sig. Vi upplevde dock redan efter fjärde intervjun att vissa svar var återkommande och hur materialet började kännas mättat. Detta kan tyda på en viss generaliserbarhet gällande vårt material. Vi har vidare sett en möjlighet att få fram en högre validitet. Kvalitativa studier ger en möjlighet för intervjuare och intervjuperson att tydliggöra eventuella missförstånd under intervjun, vilket klargör vad personerna menar och bidrar till en högre validitet. Ytterligare ett sätt för att stärka validiteten har gjorts genom att vi omformulerat våra frågeställningar då empirin insamlats (May, 2001, sid. 117-118, 192). Hög validitet innebär således även att slutsatserna av studien kan betraktas som sanna (May, 2001, sid. 96) Det går dock aldrig med säkerhet att avgöra ifall intervjupersonerna varit ärliga. Det kan förekomma lojalitetskonflikter antingen mellan intervjupersonen och högre chef eller mellan intervjupersonen och boendena.

4.2 Etiska överväganden

Det finns vissa forskningsetiska principer som forskaren måste ta hänsyn till. Dessa är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Källa för dessa etiska överväganden är *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* (2002). *Informationskravet* innebär att vi har informerat våra intervjupersoner om det som vi anser är av vikt för denna studie och dem som deltagare. Vi har berättat om vilka vi är och vem som är vår handledare, vilket universitet vi representerar, studiens syfte samt hur vi tänkt gå tillväga i intervjun. Vi har informerat dem om att deras deltagande är betydelsefullt, eftersom ämnet belyst utifrån kontroll och frihet är relativt outforskat. Vidare har vi delgett att deras deltagande är frivilligt och att de kan avbryta sin medverkan när som helst under studiens gång. Vi har tydliggjort att deras uppgifter endast kommer att användas för studiens syfte samt att den slutliga uppsatsen kommer bli en offentlig handling⁴. *Samtyckeskravet* innebär att de personer som vi har intervjuat är myndiga. Vi har inledningsvis inhämtat samtycke från samtliga intervjupersoner genom mail eller via telefon. Intervjupersonerna har även haft möjlighet att påverka villkoren för deltagandet. Vi har exempelvis delgett några av våra intervjupersoner våra intervjufrågor innan intervjun. Anledningen till att vi inte har valt att intervju de unga kvinnorna är att den nytta som studien medför inte väger upp den eventuella skada som intervjuerna skulle kunna medföra. Då vi har valt att belysa ett relativt känsligt område så anser vi att det är av största vikt att ta

⁴ Se bilaga 1 för informationsbrev.

hänsyn till anonymitetskravet. Vi har i uppsatsen anonymiserat intervjupersonerna och inte benämnt vilket skyddat boende de tillhör. Detta är viktigt att ha i åtanke enligt *konfidentialitetskravet*. Citat har dock använts i de fall som vi ansett att det kunnat öka studiens trovärdighet. De uppgifter som vi fått tillgång till har hanterats med största försiktighet så att ingen obehörig kunnat ta del av dem. Efter studiens färdigställande har det inhämtade materialet förstörts. *Nyttjandekravet* innebär att det vi informerat våra deltagare om är det som vi också gjort i vår studie.

4.3 Orientering av kunskapsläget

En svårighet i litteratursökningen har varit att hitta tidigare forskning med sökningar på enbart ”frihet” och ”kontroll”. Vi har dock hittat en del intressant litteratur i form av avhandlingar och böcker genom sökord som ”skyddat boende”, ”frihet*”, ”heder*” via sökning på Lovisa och Libris. Resultaten har även hänvisat oss till olika rapporter utgivna bland annat av Socialstyrelsen och Brottsförebyggande rådet. Vidare har vi sökt på samma ämnesord på Socialstyrelsens hemsida samt Brottsförebyggande rådets hemsida, vilket har gett givande resultat. Vi har också funnit ett antal rapporter om skyddat boende när det gäller unga kvinnor och hedersproblematik där frihet och kontroll berörs. Via Elin har vi sökt på ”honour related violence”, ”protective shelter”, ”honour*”, kombinerat med ”freedom” och ”social control” samt ”honour”, kombinerat med ”culture” och ”becoming independent”. Denna sökning har endast gett oss en passande artikel.

5. Teoretiska begrepp

I detta kapitel kommer vi att presentera de teoretiska begrepp som vi valt att utgå ifrån vid analysen av vårt empiriska material. Inledningsvis presenterar vi kunskapssociologerna Bergers och Luckmanns (2003) tankegångar kring människans sociala värld. Bergers och Luckmanns teoretiska begrepp har hjälpt oss i tolkningen av empirin främst vad gäller de unga kvinnornas levnadssituation i hemmiljön samt angående boendepersonalens arbete med att hjälpa kvinnorna mot ett självständigt liv. Vi redogör sedan för Jacobsens (2006) existencialistiska resonemang kring begreppen frihet, ansvar och kontroll. Existentialismen har varit särskilt användbar i diskussionen kring vilka normer och värderingar som uttrycks av boendepersonalen. Läsaren kommer finna att frihet och ansvar är centrala aspekter i detta resonemang. Då vi i redogör för hur boendepersonalen resonerar kring frihet och kontroll på de skyddade boendena tolkar vi även denna del med hjälp av existencialismens tankegångar.

5.1 Människans sociala värld

I boken *Kunskapssociologi - hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet* skriver Peter L. Berger och Thomas Luckmann (2003) om hur människan skapar sin egen *sociala verklighet*. De menar att vi till viss del är bestämda av vår biologi och geografi, men att vi inom dessa ramar formar vår sociala värld. I interaktion med andra och genom ett rutinmässigt handlande, producerar vi vår verklighet så att den upplevs som meningsfull för oss själva. I och med att andra bekräftar denna upplevda verklighet, så får den legitimitet och kan återskapas på nytt. De menar att människan är homo "socius" i samma utsträckning som hon är homo sapiens, där den förstnämnda är själva essensen i vår mänsklighet (Berger & Luckmann, 2003, sid. 67). Vi vill påpeka att de begrepp som vi beskriver nedan är att betrakta som delar av ett större sammanhang.

Institutioner

Rutinmässigt handlande leder efter en tids upprepning till att *institutioner* uppstår. Dessa bestämmer de handlingar men även de normer, värderingar, och tankar som ska ingå i den sociala verkligheten. Med normer menar författarna grundläggande idéer som institutionerna bär med sig och som styr individens beteende. Institutioner är bestämda av det historiska och kulturella sammanhang som de finns i, vilket innebär att de kan ha olika innehåll beroende på var de finns. Gemensamt för dem alla är dock att de upplevs av individen som tvingande. De har alla också en tendens att leva kvar, endast med små modifieringar från generation till generation. För att institutioner ska kunna föras vidare, krävs det att alla medlemmar av ett samhälle eller delar av ett samhälle, har ett gemensamt språk. Språket som har ett förmedlande syfte, är det främsta verktyget för individernas ömsesidiga förståelse av varandras rutinmässiga handlande (Berger & Luckmann, 2003, sid. 61-111). *Socialisation* kallas de inlärningsprocesser som gör individerna till delaktiga samhällsmedlemmar vilka sedan för institutionerna vidare.

Primär socialisation

När nya generationer föds in i en redan existerande institutionell värld upplever de den som objektivt verklig, d.v.s. att den finns där oberoende av sitt sammanhang. De personer som har en nära känslomässig anknytning till dessa individer, de så kallade *signifikanta andra* är de som förmedlar till dem hur världen fungerar och vilken position i samhället som individerna förutsätts inta. Denna process benämner författarna *primär socialisation*, vilken sker i barndomens tidiga år. Den primära socialisationen leder barnet till att tro att allt som den

möter är givna och oföränderliga fakta. När socialisationen fortgår så *internaliseras* samhällets institutioner i barnets medvetande, d.v.s. de blir en del av barnets uppfattning om hur världen fungerar. De signifikanta andra är ofta föräldrar, mor- och farföräldrar eller andra som barnet har en liknande känslomässig relation till. Barn kan inte själva välja sina signifikanta andra och är därför utelämnade till att internalisera just deras definition av verkligheten, vilken även innefattar barnens subjektiva förståelse av sina egna identiteter. Den emotionella aspekten har som syfte att undvika ett av barnet ifrågasättande av det som förmedlas och istället få det att bli starkt förankrat i barnets medvetande och handlande. Den känslomässiga kopplingen gör det även lättare för barnet att identifiera sig med de signifikanta andras roller och attityder, vilket är avgörande för en lyckad primär socialisation. Det som internaliseras hos barnet kan vara könsmissiga bestämmelser och generella bestämmelser om hur och varför ”man bör och inte bör” handla på ett visst sätt. Detta är ett uttryck för de normer som finns där barnet växer upp. Barnets primära socialisation avslutas då en generell samhällsuppfattning internaliserats i dess medvetande. Barnet upplever därmed att den generaliserade andre, d.v.s. samhällets medlemmar uppfattar världen såsom barnet själv gör (Berger & Luckmann, 2003, sid. 153-162). Socialisationen innefattar även normkunskaper som förmedlas språkligt genom visdomsord, ordspråk, myter och sagor (Berger & Luckmann, 2003, sid. 82).

Sanktionsmekanismer

Det finns dock tillfällen då den nya generationen inte vill inordna sig efter det förutbestämda handlandet och den mening eller betydelse som av föregående generation inkluderas. Vid sådana situationer finns olika sanktionsmekanismer vars uppgift är att uppfostra och se till att den institutionella ordningen efterföljs. Sanktioner kan vara både formella och informella samt att de kan ha både negativ och positiv karaktär. Sanktionerna kan tillämpas på både barn och vuxna och vi kan hitta exempel på dem bland annat i lagens straffsystem, men de kan även uppfattas existera på mer lokala nivåer. Om meningen med handlandet är tydlig för individerna, så tar de ordningen för given utan att ifrågasätta den. Då kan institutionerna utöva kontroll över individernas beteende utan att sanktionsmekanismerna behöver nyttjas. Sanktionerna skulle kunna liknas vid ett skyddsnät som verkar för institutionernas överlevnad (Berger & Luckmann, 2003, sid. 79).

Sekundär socialisation

All inlärning som sker efter det att den primära socialisationen ägt rum kallas *sekundär*

socialisation. Genom sekundär socialisation får individen kunskap om andra delar av den objektiva världen än de som hon redan mött. Socialisationen blir därmed ett tillägg till det som redan internaliserats hos individen. Sekundär socialisation kräver vanligtvis ingen känslomässig anknytning, utan sker under mer rationella och kontrollerade former. Detta innebär att individen kan internalisera en roll utan att identifiera sig med den. Den kunskap som förmedlas här är mer specifik till skillnad från den generella kunskap som förmedlas genom den primära socialisationen. Författarna nämner inläring av ett nytt språk utöver sitt modersmål som exempel på sekundär socialisation och skolan som det tydligaste exemplet på var sekundär socialisation kan ske. Om innehållet i den sekundära socialisationen inte stämmer överens med den primära så kan internaliseringen av den nya kunskapen försvåras. De som förmedlar den nya kunskapen kan då få karaktären av signifikanta andra så att individen på ett djupare sätt kan identifiera sig med dem och acceptera det som förmedlas. Sekundär socialisation kväver dock olika mycket engagemang av individen beroende på vad som ska institutionaliseras (Berger & Luckmann, 2003, sid. 162-171).

Växling och resocialisation

Då människan ställs inför en alternativ verklighet som utmanar hela hennes tidigare förståelse av sin sociala värld så kan det ske en *resocialisation*. Detta innebär att individen definierar sin förra verklighetsuppfattning så att den överensstämmer med den nya, i motsats till sekundär socialisation där individens nya kunskaper anpassas till de gamla. Processerna kring resocialisation kräver likt primär socialisation, en känslomässig anknytning och identifikation. På grund av detta finns även här signifikanta andra vilka har till uppgift att visa individen hennes nya plats i den värld hon möter samt få världen att bli trovärdig. Dessa spelar på samma sätt som under primär socialisation roller som individen kan identifiera sig med. Resocialisationen innebär en betydande förändring av individens normer, värderingar, beteende och förklaringsmodeller och föregår den så kallade *växlingen* då individen byter ut hela sin tidigare uppfattning mot den nya. Författarnas tydligaste exempel på växling är då man byter religion. Religionen har en gemenskap av likasinnade, något som är ytterst viktigt för att individen ska hålla sig till den nya sanningen. Detta innebär samtidigt att individen måste skiljas från de tidigare signifikanta andra om inte fysisk så mentalt. När väl den nya uppfattningen har internaliserats hos individen kan hon bilda kontakter utanför gemenskapen, men helst inte med de tidigare signifikanta andra då de kan locka tillbaka individen (Berger & Luckmann, 2003, sid. 182-189). Växling kan ske då två olika samhällen möter varandra och

dess individer lockas av varandras världar. När två samhällen möts krockar också olika normer, värderingar, regler och språkförståelse, vilket kan innebära att de två har svårt att leva tillsammans.

Misslyckad socialisation

En av socialisationens, framförallt den primära socialisationens uppgift är att ge individen en subjektiv identitet som hon accepterar. Det är främst de signifikanta andra som definierar individen vilken sedan övertar deras syn på sig själv. Författarna understryker dock att det även finns andra som vidmakthåller denna bild av individen. Dessa andra skulle kunna vara släktingar, arbetskamrater, individens partner eller barn. Författarna kallar dessa individer för ”kören” (Berger & Luckmann, 2003, sid. 176). Det finns dock tillfällen då socialisationen kan betraktas som misslyckad och individen ställs inför en förvirring kring vem hon är. Detta kan till exempel ske genom att individen internaliserar två skilda verklighetsuppfattningar och identiteter i barndomen eller genom att kompisar har en annan uppfattning om individen än den som föräldrarna har. I och med detta kommer individen att spela ett spel där hon växlar mellan två världar. Författarna menar också att de individer som genomgår en lyckad primär socialisation även de kan komma att ifrågasätta sin identitet. Detta skulle kunna ske då de möter andra som växlar, har eller ska växla eller dem som befinner sig i två världar och därmed lever i en lögn. I mötet skulle de då ställa sig frågande till varför de själva inte funderat över detta (Berger & Luckmann, 2003, sid. 196-200).

5.2 Existentialismen

Frihet och ansvar

Enligt existentialismen handlar *frihet* för människan väsentligen om självbestämmanderätt. Detta rör exempelvis frågor om hennes levnadsvillkor, identitet och känslor. Uttryck för frihet kan vara då en individ har möjlighet att välja mellan fler än ett alternativ eller att hon inte på något sätt upplever sig vara bunden eller tvingad. En fri individ agerar efter eget huvud, oavsett vilka normer eller regler som samhället har satt upp. Frihet kan både vara åtråvärt och framstå som något skrämmande för individen. Med frihet kommer också ansvar, vilket är något som människan inte kommer ifrån. Hon bör vara medveten om och ta ansvar för de konsekvenser hennes val och handlande medför, därav det existentialistiska uttrycket ”att leva ansvarigt” (Jacobsen, 2006, sid. 182-183). Filosofen och författaren Jean-Paul Sartre menar också att människan är ansvarig för den situation hon befinner sig i. Detta eftersom det alltid

finns möjlighet till förändring eller påverkan (Jacobsen, 2006, sid. 189-190)

Att fly från ansvar

Även om människan ställs inför valmöjligheter så är det inte ovanligt att hon försöker undvika att ta ansvar. En av existencialismens företrädare, Irvin Yalom menar att människan kan fly från ansvar genom att leva det så kallade *tvångsmässiga livet*. Detta innebär att människan upplever sitt liv som styrt av något utom sig själv och lever det utan att vara medveten om sin egen vilja (Jacobsen, 2006, sid. 190-191). Om en människa är styrd på detta sätt så lever hon enligt existencialismen även ett *icke-autentiskt* liv. En individ som lever autentiskt däremot handlar fritt och självständigt mot ett medvetet mål som innefattar hur individen vill leva sitt liv (Jacobsen, 2006, sid. 218, 239-240). Vidare nämner Yalom *ansvarsförskjutning*, vilket sker när individen låter den som ska hjälpa henne ta över ansvaret för att lösa hennes problem. Ansvarsförskjutning sker ofta i samtal av konsultativ karaktär (Jacobsen, 2006, sid. 191).

Kontroll

Motsatsen till att vara fri handlar, enligt existencialismen om att tvingas göra något som man inte vill. Detta innebär att man är under någon annans *kontroll*. I vardagen kan tvånget innefatta förväntningar som individen i olika sammanhang upplever att hon måste leva upp till eller att individen tvingas lämna omgivningen företräde framför sig själv. Förväntningarna kan representera normer om hur ”man bör göra”, vilket sedanoreflekterat styr vårt handlande (Jacobsen, 2006, sid. 182-183, 243). Kontrollbegreppet kan vidare innebära tillsyn, övervakning och styrning.

6. Analys

I detta avsnitt kommer vi att tolka vårt empiriska material med hjälp av de teoretiska begrepp samt den tidigare forskning som vi tagit upp. Vi har delat in kapitlet i fyra delar som följer våra frågeställningar. Detta för att skapa en röd tråd i analysen. Avslutningsvis i denna del finner läsaren en sammanfattning av vår analys.

6.1 Kvinnornas begränsningar i hemmiljön

Bakgrund

Beträffande de unga kvinnornas bakgrund framkommer det i vårt empiriska material att deras liv varit begränsat på många olika sätt. Den personal som vi talat med beskriver bland annat att kvinnorna inte fått göra väsentliga och primära livsval, såsom val av utbildning, partner

och val rörande vilka de ska umgås med. De beskriver vidare hur unga kvinnor under deras skolgång förbjudits att delta i skolaktiviteter som exempelvis gymnastiken och sexualundervisningen eller hindrats från att följa med på klassresor. Andra kvinnor har inte ens fått gå ut själva utan följe av någon man. Vår empiri visar även att kvinnorna varit begränsade i hur de klär sig, sminkar sig och för sig. Boendepersonalen berättar att kvinnorna varit med om att föräldrarna rotat igenom deras tillhörigheter eller kollat mobilen för att försäkra sig om att de inte ägnar sig åt något otillåtet (se Schlytter & Linell, 2008:2).

Samtliga av boendepersonalen lyfter fram att kvinnorna inte haft några valmöjligheter i sin tidigare miljö och att de därför inte heller lärt sig att fatta egna beslut. De anställda menar att kvinnorna även saknar konsekvens- och ansvarstänkande, något som vi uppfattar att personalen anser är centralt i ett självständigt liv. En del av de intervjuade betonar också att de unga kvinnorna sällan är medvetna om vad de vill eller vad de känner, då deras åsikter aldrig tidigare haft något värde. Kvinnornas bristande kännedom om sin egen vilja, deras oförmåga gällande egna val och ansvarstagande kan utifrån existentialismen tolkas som om kvinnorna levt ett så kallat tvångsmässigt liv, ett liv som innebär att människan undviker att ta ansvar. Enligt existentialismen så väljer människan denna ansvarslöshet då hon låter sig anpassas till sin omgivning och undviker att bli varse om vad hon själv vill (Jacobsen, 2006).

Existentialismens resonemang kring valfrihet innebär enligt Jacobsen (2006) att människan alltid har ett val då hon ställs inför mer än ett alternativ. En möjlig tolkning utifrån detta är att även då det ena alternativet är påtvingat i en relation av maktobalans, såsom den mellan ett barn och dess förälder och det andra alternativet innebär döden så har individen ändå ett val. I vår empiri framkommer det att de unga kvinnorna många gånger stått inför en sådan situation, därför ställer vi oss frågande till om detta verkligen innebär valfrihet. Enligt Jacobsen (2006) är individen fri endast då hon inte upplever sig tvingad, men samtidigt menar han att människan är fri då hon har mer än en valmöjlighet. Detta uppfattar vi som motsägelsefullt och enligt vår mening innebär ett tvingat val att individen inte har valfrihet.

Enligt Schlytter och Linell (2008:2) blir kvinnornas begränsningar märkbara för dem något år efter att de fyllt tio år. Schlytter och Linell menar att kontrollen handlar om att föräldrarna är oroliga för att deras döttrar ska råka illa ut genom att umgås i fel sällskap eller genom att ha sex, för att nämna två exempel. Rädslan kan härledas till föräldrarnas åsikter om att döttrarna tappat respekten för dem som vuxna och att de börjat leva ett alltmer självständigt liv

(Schlytter & Linell, 2008:2). Då ryktesspridning är centralt inom hedersproblematiken är föräldrar och släkt noga med att kvinnorna inte vistas i sammanhang som kan vanära familjen och släktens heder. Då det betraktas som extremt viktigt att framförallt kvinnan bevarar sin oskuld fram tills det att hon gift sig, förbjuds hon att vistas på platser där hon antas kunna förlora sin oskuld (Eldén, 2003). I sin redogörelse för primär socialisation beskriver Berger och Luckmann (2003) hur barn från tidig ålder lär sig vad som allmänt betraktas som rätt och fel handlande i den kontext de lever i. Författarna menar att barnen genom föräldrar och individer som står barnet nära, d.v.s. de signifikanta andra internaliserar de institutioner som omger dem utan att ifrågasätta dess rimlighet. Författarna omnämner även kören som spelar en viktig roll i bevarandet av individens självuppfattning (Berger & Luckmann, 2003). I vårt sammanhang skulle kören kunna liknas vid mindre betydelsefulla personer, såsom släktingar inom det utvidgade patriarkala familjesystemet. Berger och Luckmann (2003) menar att kören består av personer som träffar individen dagligen, men som hon inte är känslomässigt bunden till. Våra intervjupersoner har beskrivit att många släktingar bekräftar och vidmakthåller den uppfattning om sig själva som kvinnorna fått av sina signifikanta andra. I förhållande till de kvinnor som omnämns i denna text kan institutionerna tolkas som bestående av bland annat de specifika värderingar och normer som representerar det hederstänkande som Eldén (2003) beskriver ovan.

Berger och Luckmann (2003) menar vidare att när barnen exempelvis börjar skolan möts de av en miljö som i varierande utsträckning överensstämmer med den syn på världen och den självuppfattning som de har med sig hemifrån, något som enligt författarna kan medföra problem vad gäller den sekundära socialisationen. Även Bergers och Luckmanns begrepp misslyckad socialisation skulle kunna förklara de unga kvinnornas situation. Med hjälp av författarnas institutionsbegrepp kan vi förstå skolan som en institution, vilken förmedlar svenska samhällets normer och värderingar. Även de unga kvinnornas hemmiljö, d.v.s. det patriarkala familjesystemet kan förstås som en institution. Kvinnorna på skyddsboendena har enligt vår förståelse blivit påverkade av dessa två institutionella sammanhang. Då de interagerat med människor i de båda miljöerna från tidig ålder skulle detta ha kunnat innebära en så kallad misslyckad socialisation, vilket handlar om att en individ har två skilda verklighetsuppfattningar och identiteter att leva upp till. Enligt Berger och Luckmann (2003) så växlar en person som vuxit upp på detta sätt mellan olika världar genom att spela olika roller framför omgivningens ögon. Därmed blir hennes identitet och självuppfattning delad

(Berger & Luckmann, 2003). En rimlig slutsats blir att kvinnorna upplever ett utanförskap inte bara bland klasskamraterna utan även i sin hemmamiljö (se Schlytter & Linell, 2008:2). Vi vill understryka att ovanstående resonemang syftar till att ge förståelse kring individer som vuxit upp under förhållanden som präglats av motstridiga normer, men att det också finns kvinnor på skyddsboendena som växlat i äldre dar då de förstått att det finns alternativ till de institutioner som de vuxit upp i.

En av våra intervjupersoner bekräftar vårt resonemang kring den dubbla identiteten. Personen menar att kvinnorna exempelvis gått från hemmet med en viss klädsel och sedan bytt om hos en kompis innan de gått till skolan. En möjlig tolkning med stöd i Berger och Luckmann (2003) är att de två institutioner som vi anser att kvinnorna påverkats av skiljer sig i sådan väsentlig utsträckning vad gäller grundläggande syn på individen, att de har svårt att leva sida vid sida. En annan anställd menar att kvinnorna ofta tvingats ljuga för sin omgivning, exempelvis för skolan, kompisar och föräldrar för att få rörelsefrihet. Detta har sedan blivit ett beteende och en vana som de ibland haft svårt att bli fria ifrån. Den anställde berättar att:

Många kvinnor har ju sina strategier, alltså överlevnadsstrategier och den ofta den lilla frihet man har haft har de tyvärr fått ljuga och manipulera sig till. ... och ibland så överför de det beteendet till oss.
(IP 3)

Samtliga av våra intervjupersoner menar att kvinnorna levt med liten frihet och under ständig kontroll av närstående. Kvinnorna har varit tvungna att ta hand om småsyskonen och hushållssysslor såsom matlagning, städning, tvättning och så vidare. Många har även blivit utsatta för psykisk press, fysiskt våld och sexuellt våld. En anställd vid ett av skyddsboendena uttrycker sig så här:

De flesta har ju som de säger ingen frihet, utan de har bara kontroll.
Kontroll, våld, misshandel och hot ... (IP 1)

Eldén (2001) berättar om en ung kvinna som har liknat sin situation i hemmiljön vid ett fängelse. Den personal som vi kontaktat menar att en del gifta kvinnor blir inlåsta i sitt hem med barnen varje dag då deras man går till jobbet. Detta innebär att de inte fått ta del av det svenska samhället trots att de kanske bott i Sverige under flera års tid. På grund av isoleringen samt att de endast umgåtts med släktingar, kan de ofta inte göra sig förstådda på svenska. En

intervjuperson framhäver att de unga kvinnorna har, förutom begränsningar i den fysiska miljön också begränsats ur en känslomässig aspekt då de levt i relationer utan kärlek, respekt och bekräftelse.

6.2 Arbetet med kvinnorna

Kvinnornas utvecklingsprocess

Enligt vår mening med utgångspunkt i Bergers och Luckmanns (2003) resonemang skulle arbetet som personalen utför tillsammans med kvinnorna kunna liknas vid ett institutionaliserande av en för kvinnorna ny subjektiv uppfattning om världen och dem själva. Med stöd i Bergers och Luckmanns (2003) analytiska begrepp skulle denna utvecklingsprocess kunna identifieras som resocialisation. Boendepersonalen skulle i sådant fall inta rollen som de signifikanta andra och vägleda kvinnorna genom att visa vilka roller, attityder och tankegångar som är att betrakta som väsentliga i den nya världen. Dock kräver resocialisation ett gemensamt språk där meningsinnehållet uppfattas lika av berörda individer, vilket kan bli problematiskt i vissa fall då vår empiri visar att en del kvinnor har bristande svenska språkkunskaper. Vår empiri har även visat på att inte alla kvinnor på boendena väljer att acceptera de nya kunskaperna de möts av på boendena. I en av våra intervjuer berättar en anställd om kvinnor som fortsätter att leva efter de begränsningar de tidigare haft även på skyddsboendena. Utifrån Berger och Luckmann (2003) är vår tolkning att det inte är helt enkelt att förändra kvinnornas normer och värderingar då de en gång internaliserats under den primära socialisationen. Enligt vår förståelse kan resocialisation och sekundär socialisation pågå samtidigt och gränsdragningarna kan vara svåra att urskilja. Därför skulle kvinnor även kunna genomgå endast sekundär socialisation på boendena, exempelvis när det kommer till inläring av det svenska språket eller andra diverse färdigheter. Med diskussionen om resocialisation syftar vi på kvinnorna som levt dubbla liv och som kanske inte är främmande för svenska samhällets normer, vilka representeras på boendena. Vi uppfattar att det finns en gråzon mellan begreppen som gör det svårt att applicera endast en av processerna på kvinnornas utvecklingsprocess. Dessutom anser vi att det är tydligt att processerna äger rum växelvis och i samspel med varandra (se Berger & Luckmann, 2003).

Vår tolkning av Bergers och Luckmanns (2003) resonemang är att individen endast i mötet med motstridiga normer, värderingar och beteenden blir medveten om de institutioner som styr hennes oreflekterade handlande, vilket innebär att hon inte förrän då kan ifrågasätta

institutionernas trovärdighet. Eventuellt skulle det kunna antas att individen aldrig ifrågasätter institutionerna även om hon stöter på andra alternativ. En möjlig anledning är att de gamla tankegångarna, värderingarna och beteendena upplevs av individen som meningsfulla genom övertygande förklaringar. För kvinnorna kan förklaringarna legitimera varför föräldrarna får slå sina barn, varför kvinnornas plats är i hemmet och varför bröderna ska bevaka sina systrar.

Resocialisationsprocessen som vissa kvinnor genomgår, behöver likt primär socialisation innehålla en känslomässig anknytning mellan individerna och deras signifikanta andra (Berger & Luckmann, 2003). Personalen i våra intervjuer menar att en sådan känslaspekt ofta uppstår mellan dem och de unga kvinnorna. De menar att de försöker ha en professionell relation till de boende, men att kvinnorna ibland ser dem som till exempel en mamma, mormor, vän eller medsyster. En av de intervjuade framhäver att kontaktpersonerna kan komma väldigt nära kvinnorna och få en betydande roll i deras liv även efter boendetiden. En annan av intervjupersonerna uttrycker kvinnornas inställning till en nära kontakt som följer:

Jag tror att kvinnorna ser på oss som professionella. Men det kan även i vissa fall vara så att kvinnan lägger en större vikt vid personalen, t.ex. om det är någon som bor en längre period eller t.ex. saknar föräldrar/familj och har behov av att hitta människor som fyller denna roll i hennes liv. (IP 5)

Intervjupersonen menar vidare att det ibland är viktigt att personalen vågar skapa nära och förtroendefulla relationer till kvinnorna, något som kan minska känslan av övergivenhet som den anställde upplever att många av kvinnorna känner (se Hanberger et al. 2007).

De unga kvinnornas färdigheter och boendepersonalens förhållningssätt

Eftersom kvinnornas frihet varit inskränkt i så stor utsträckning har de flesta som kommer till skyddsboendena bristande färdigheter av olika slag. Boendepersonalen har i intervjuerna kunnat identifiera att i stort sett alla kvinnor oavsett ålder saknar kunskaper om hur samhället fungerar. De bristande kunskaperna kan handla om hur man köper en bussbiljett, hur man betar sig på restaurang eller om hur man sköter sin ekonomi. En av intervjupersonerna menar att en del kvinnor har svårigheter med att hantera pengar då de aldrig handlat själv. Andra kvinnor vet enligt personalen inte vad Socialtjänsten är eller var de ska vända sig för att söka arbete, bostad och så vidare. Personalen måste på grund av kvinnornas bristande kunskaper, bistå dem med praktisk hjälp och information. Personalen kan exempelvis behöva instruera

kvinnorna i hur man talar i telefon, följa med dem till diverse myndigheter och agera som förebild vad gäller beteende och uppförande. En anställd understryker dock att det kan uppstå svårigheter i arbetet med kvinnornas självständighet:

Vi vill att de ska pröva göra alla grejer själv. Alltså om de ska söka jobb, om de ska söka lägenhet, ringa försäkringskassan ofta tycker de att det är mycket, mycket lättare att vi gör det. (IP 6)

Personen menar att en del kvinnor inte vågar ta egna initiativ och helst vill att personalen ska ordna allt åt dem. Denna rädsla skulle kunna förstås genom det faktum att kvinnorna inte tidigare fått göra några väsentliga val. Den anställde menar vidare att de uppmanar kvinnorna att försöka själva och att de finns där mer som stöd, vilket leder till att kvinnorna växer och successivt blir mer självständiga. Utifrån existentialismen kan kvinnornas ovilja till initiativtagande uppfattas som ansvarsförskjutning, något som individer gör för att slippa ta ansvar. Irvin Yalom menar att ansvarsförskjutning är vanligt just i sådana sammanhang som kvinnorna befinner sig i, d.v.s. då en individ söker hjälp, stöd, råd och vägledning av professionella. Han menar att den hjälpsökande överlåter till hjälparen att hitta lösningar och lösa den hjälpsökandes problem (Jacobsen, 2006). Intervjupersonen som vi refererar till ovan menar vidare att personalen där denne arbetar låter kvinnorna begå sina egna misstag, för att på så sätt lära dem om ansvarstagande.

Enligt en annan av intervjupersonerna har kvinnorna ofta en felaktig bild av det svenska samhället som förmedlats via släkt och familj (se Socialstyrelsen, 2007). Vår uppfattning är att detta berör de något äldre kvinnorna som har barn och som inte vuxit upp i Sverige. Personen menar vidare att bilden som kvinnorna bär med sig innefattar skrönor vars syfte varit att skrämja dem till lydnad (se Berger & Luckmann, 2003).

Mannen ljuger ju ohyggligt mycket. ”Om du inte gör som jag säger så skickar jag tillbaka dig imorgon, den makten har jag”. Så när de kommer hit så förklarar vi för dem vad som gäller och att ”jaa men han sa si och så”, han ljög för dig. (IP 3)

Boendepersonalen arbetar mycket med att upplysa kvinnorna om vilka rättigheter och skyldigheter de har som kvinnor och medborgare i det svenska samhället. Arbetet handlar vidare om att diskutera kvinnornas gränssättning gentemot andra människor. Två av de

anställda som vi talat med berättar att de unga kvinnorna sällan lärt sig de sociala koder som finns i samhället utanför familjens ramar, vilket kan innebära att de råkar illa ut. En av dem berättar:

Man kan ha en helt konstig bild av hur svenska ungdomar fungerar och man kan råka jätte illa ut och bli utnyttjad. Vi hade ju en tjej som var på fest med en massa killar och sen trodde hon att svenska killar skulle ha en absolut respekt liksom, om hon sov i ett rum skulle ingen göra någonting och hon blev våldtagen och de la ut det på youtube. En sorts blandning mellan naiv och inte ha lärt sig de här koderna. (IP 6)

Vidare berättar personalen i våra intervjuer om kvinnornas instabilitet och mående. Enligt våra intervjupersoner befinner sig kvinnorna på skyddsboendena i en kris, eftersom de lämnat sitt liv och sina närmaste bakom sig och eftersom de bär med sig oerhörda trauman i sitt bagage. Personalen menar att kvinnorna har litet tålamod när saker och ting inte går deras väg. En av intervjupersonerna menar att kvinnorna många gånger blir jätte arga och skriker då de inte får som de vill, men den anställde menar också att det är förståeligt med tanke på kvinnornas situation. En förklaring till kvinnornas beteende finns i Håkanssons (2007) studie där han framhäver att kvinnor på skyddsboenden ofta lider av psykosomatiska sjukdomar, har självmordstankar, depressioner, ångest eller liknande, vilket enligt vår mening skulle kunna innebära en känslighet mot misslyckanden och motgångar av olika slag. Kvinnornas mående är enligt vår förståelse något som personalen får arbeta mycket med, bland annat genom krissamtal, motiverande och stärkande samtal. Personalen menar även att de försöker få kvinnorna att diskutera och reflektera kring sin situation, händelser de varit med om, tiden på boendet, kring deras framtid och vad de vill med sitt liv. En av de anställda menar att innehållet i deras arbete beror mycket på kvinnornas dagsform.

Utifrån detta är vår förståelse att boendepersonalen behöver arbeta terapeutiskt med kvinnorna. Boendepersonalen betonar att respekt, bekräftelse och omsorg är centrala aspekter för att hjälpa dessa unga kvinnor, något som de menar varit sällsynt i kvinnornas hemmiljö. De anställda försöker därför dagligen ge kvinnorna uppskattning för deras person och utseende.

Det yttersta är att man får bygga upp kvinnan, påminna henne om

hennes eget människovärde, att du har fått höra tio, femton år att du är värdelös och äcklig och dum i huvudet. Det kan räcka med ett år för att bli helt nedbruten. (IP 3)

I sammanhanget berättar intervjupersonen att påminnelser om kvinnans eget värde och kommentarer om att hon är vacker och kan göra underverk, är vad deras arbete med kvinnornas självkänsla och självförtroende handlar om. Vi tolkar det som att det är viktigt att personalen också agerar som en medmänniska.

En av de anställda berättar att de unga kvinnorna besitter en otrolig styrka och ett otroligt mod, något som personalen på boendena försöker göra kvinnorna medvetna om. Det är samma styrka och mod som fick dem att lämna sitt hem, sin familj, sina syskon och därmed sin trygghet för att leva ett självständigt liv utan misshandel, kontroll och tvång. Vi vill understryka att det finns kvinnor som senare lyckats återupprätta en kontakt med familjen, men för många innebär uppbrottet att de aldrig mer kommer se sin familj igen. Genom vårt arbete med denna uppsats har vi förstått att vikten av att det nya livet innehåller mening, struktur och nya positiva relationer troligtvis är avgörande för om kvinnorna ska klara av det utan alltför mycket ångest, ensamhet och längtan tillbaka.

Genom våra efterforskningar har vi förstått att då kvinnorna endast bor på skyddsboendena under en begränsad tid, finns endast en viss hjälp att erbjuda de utsatta kvinnorna. Hjälpens är att betrakta som akut och så snart som möjligt är det meningen att kvinnorna ska vidare till ett eget boende. I vår empiri har det framkommit att kvinnorna är placerade vanligtvis i cirka 3-6 månader och att en längre vistelse inte är att föredra. En av de intervjuade uttrycker sig på följande sätt:

Det finns kvinnor som bott hos oss i nästan ett år och det är katastrof, för det är inget optimalt sätt att leva sitt liv och bo i ett skyddat boende liksom. (IP 3)

6.3 Normer och värderingar

På frågan om vilka normer och värderingar som råder på boendena berättar samtliga av personalen att de utgår från de mänskliga rättigheterna. En av de anställda uttrycker sig så här:

Det finns ju mänskliga rättigheter som alla människor i världen har

rätt att få åtnjuta och det vill vi att våra klienter ska kunna göra också. Det vi försöker hjälpa dem med är att leva ett bra liv och rätten till sitt eget liv, alltså så som den väljer att leva så länge det är inom lagens ramar. Kan ju aldrig tvinga på någon någonting, men vi kan säga vad vi tycker om olika sätt att leva. (IP 4)

Boendepersonal poängterar också respekten för den andra människan och menar att de inte gör någon skillnad på bland annat etnisk tillhörighet, religion eller sexuell läggning.

Frihet och kontroll ur boendepersonalens perspektiv

Personalens beskrivning av begreppet frihet innefattar en individ som har rätt att bestämma över sina egna val, som har möjligheten att påverka, känna, tycka och ta sina egna beslut. En av boendepersonalen säger:

Jag tänker på ord som ansvar och valmöjlighet. Jag tror inte på frihet som fullständig frihet utan det finns alltid ansvar med. Man kan fatta vissa val inom ramarna. (IP 2).

Kontrollbegreppet beskrivs av samtliga intervjupersoner på likartat sätt där de menar att kontroll fungerar som ett medel för att utöva makt och bestämma över någon. Vidare beskrivs kontroll som en form av styrning, där individen begränsas i sitt livsutrymme och inte får möjlighet att bestämma själv i olika val, åsikter och uttryckssätt. Vår fråga om vad frihet och kontroll innebär för personalen anser vi i vissa fall kan ha besvarats utifrån kvinnornas referensram. Detta eftersom personal bland annat påtalade att vikten av val av livspartner och andra framtidsval är något som innebär frihet. Detta kan ses som grundläggande valmöjligheter som många unga kvinnor utsatta för hedersproblematik begränsas i (se Schlytter & Linell 2008:2). Enligt Berger och Luckmann (2003) skapar individen sin sociala verklighet vilket sker i samspel med andra. Verkligheten bekräftas sedan av andra, vilket gör att den kan ses som den sanning som råder (Berger & Luckmann, 2003). Utifrån detta resonemang kan det förhålla sig på det viset att personalen faktiskt först i mötet med utsatta unga kvinnor har reflekterat över vad frihet och kontroll är och då kunnat inse hur mycket mer frihet en individ kan ha i en kontext men inte i en annan. I det svenska samhället i stort kan vi med hjälp av Berger och Luckmann (2003) vidare anta att individen uppfattar rätten till självförverkligande utan större reflektion. I en annan kontext eller ur en persons ögon som inte formats in i denna sociala verklighet kan detta uppfattas som annorlunda (Berger &

Luckmann, 2003).

Enligt existentialismens tankegångar ses frihet både som något önskvärt men kan samtidigt upplevas som skrämmande (Jacobsen, 2006). Boendepersonal påpekar att om en människa aldrig haft frihet så vet hon heller inte hur hon ska hantera den, en av dem säger i detta sammanhang om de unga kvinnorna att ”de måste lära sig friheten” (IP 1). Det kan tolkas som att individen upplever friheten som skrämmande och har svårt att avväga vad som är rätt och riktiga val då hon inte längre styrs av några regler. Det i sin tur kan leda till negativa konsekvenser. En av boendepersonalen menar att det finns en risk då de unga kvinnorna får sin frihet att de hamnar i missbruk eller blir utnyttjade. Det kan tolkas som att en total frihet utan ansvar och konsekvenser är omöjlig. Detta är något som citerad boendepersonal ovan tydligt uttryckt. Betydelsen av att frihet innefattar ansvar menar vi framkommer även i två andra intervjupersoners svar då de talar om de unga kvinnornas sätt att förhålla sig till friheten.

Alltså många gånger känns det som att egentligen vill de ha total frihet så att de skulle vilja göra precis allt de vill. (IP 4)

Deras bild av frihet är väldigt begränsad och när de kommer hit så kan det verkligen urarta, de får frihet och så blir det okontrollerat, särskilt unga tjejer, att de är ute och festar med, alltså de kan ju leda till det. (IP 3)

Hanberger et al. (2007) menar att boendepersonal uttrycker att hård kontroll inte bör ersättas med absolut frihet utan gräns- och normsättning. Socialstyrelsen (2007) menar också att barns utveckling kräver gränssättningar och kontroll och där kvinnor med utländskt ursprung kan ha en felaktig bild av svenska ungdomars frihet. I intervjuerna har det framkommit att personal också arbetar med att förmedla till kvinnorna vad de anser är rimliga gränser för en ung kvinna utifrån den omgivande samhällssynen. En anställd menar att de försöker ”hitta en normaliseringssyn för alla” (IP 4). Samtlig personal har påpekat att de unga kvinnorna gärna väljer att klä sig väldigt utmanande och tycker att det är i sin ordning att följa med en kille hem efter första träffen. Detta diskuterar boendepersonalen med kvinnorna då sådana incidenter inträffar. En anställd uttryckte detta genom att säga:

Att man inte klär sig så att bröstet syns om man inte är vuxen. För det

är ett av problemen som vi kan möta att man är väldigt utmanande i klädsel eller gentemot det andra könet. Vi skulle aldrig på något sätt vara nedlåtande eller kränkande eller tycka att det är dåligt att göra något sådant här, utan vi försöker stödja och lära dem som vi tycker gör sådana här missar. (IP 4)

En annan av de intervjuade menar att de unga kvinnornas föreställningar om hur verkligheten är beskaffad inte alltid stämmer överens med hur den egentligen ser ut och därför handlar det om att lära de unga kvinnorna detta. Den verklighet som denna intervjuperson talar om som den riktiga skulle kunna förklaras utifrån Bergers och Luckmanns (2003) tankegångar kring hur verkligheten konstrueras beroende på dess sammanhang. Vi tolkar skyddsboendena som institutioner, vilka förmedlar det svenska samhällets normer och värderingar. Då de unga kvinnorna kommer från en annan institution sker en kollision mellan två olika institutionssystem. Den resocialisationsprocess som vi tidigare beskrivit kan förklara hur denna kollision löses, d.v.s. att boendepersonalen överför sin verklighetsuppfattning till de unga kvinnorna.

I detta avseende är det också intressant att nämna det som Eldén (2001) beskriver som bilden av ”rätt” och ”fel” kvinna. Fel kvinna har av kvinnorna i hennes studie beskrivits som den som bär utmanande kläder, flörtar och går på disco. Vi tolkar det som att bilden av ”fel” kvinna även råder i det svenska samhället, vilket tydligt förmedlats av boendepersonal då de påpekat vad som är och inte är acceptabelt beteende för en ung kvinna. Även i det svenska samhället kan en kvinna benämnas som ”hora” då hon varit alltför promiskuös i samhällets ögon. Vi menar dock att det inte går att likställa det svenska samhällets syn på begreppet hora med synen som finns i hederssammanhang, där kvinnor benämns horor då de förlorat oskulden innan äktenskapet eller kanske bara befunnits sig på platser som förknippas med sex (Eldén, 2001). En av våra intervjupersoner påpekar att de unga kvinnorna ibland är restriktiva mot sig själva och tycker det är fel att gå på disco och träffa killar. Denna restriktivitet anser vi dock som icke-existerande bland svenska ungdomar.

Drömmar och mål

När vi frågade våra intervjupersoner vad de känner till om de unga kvinnornas drömmar och mål beskrev de att kvinnorna vill leva ett normalt liv som alla andra. Detta innefattar enligt intervjupersonerna bland annat att få gå i skolan, lära sig det svenska språket, skaffa ett

arbete, ett eget boende, att få umgås med kompisar och lära sig hur det svenska samhället fungerar. Boendepersonal menar att yngre kvinnor kan uttrycka att de vill träffa en kille, medan äldre kvinnor som varit gifta och levt i ett destruktivt förhållande uttrycker att de i framtiden inte önskar sig en man i sina liv. En anställd menar att de unga kvinnorna på grund av ett dåligt självförtroende begränsar sig själva och inte strävar efter så höga mål. Hon menar att unga kvinnor exempelvis nöjer sig med att vara undersköterska och inte studerar vidare till sjuksköterska. Att de unga kvinnorna begränsar sig i sina livsmål kan säkerligen böttna i ett dåligt självförtroende som intervjupersonen påstår. Vi anser att det också kan böttna i de normer och värderingar som råder i en speciell institution. Det svenska samhället vilket vi tidigare benämnt som en institution, har enligt oss en individualistisk individsyn där både kvinnor och män förväntas sträva efter högt uppsatta mål. Att nöja sig med en gymnasiekompetens ses därför som nästintill otillräckligt. Unga kvinnor som växt upp i andra institutioner kan uppfatta en annan social verklighet. En verklighet där gemensamma behov har fått företräde framför individuella och där kvinnors möjligheter att studera på universitetsnivå varit minimala. Vi menar att detta kan vara en förklaring varför kvinnorna som intervjupersonen syftar på inte strävar så högt. En annan boendepersonal exemplifierar genom citatet nedan hur olika värderingar och normer skiljer sig mellan olika områden och hur en individualistisk samhällssyn dominerar i väst.

Det är många tjejer som ser en lösning på livet i att träffa rätt kille som de vill gifta sig med, och kanske inte strävar så som vi skulle, eller många skulle kunna tro att vara riktigt självständiga så som man är i västvärlden. Utan de kanske inte har något emot det där att bilda familj och mannen försörjer och hon tar hand om barnen. (IP 2)

Inom existentialismen talas det om att leva ett autentiskt liv, vilket betyder att människan blir klar över sina mål som hon sedan eftersträvar att uppnå. De unga kvinnornas mål som beskrivits ovan kan tolkas som en strävan mot ett mer autentiskt liv som enligt vår tolkning innebär ett självständigt och fritt liv. Vår tolkning av Jacobsen (2006) är att sådant liv är svåruppnåeligt men eftersträvansvärt. Motsatsen är en människa som är styrd av olika anledningar och därmed lever icke-autentiskt. Det liv som de unga kvinnorna lämnat bakom sig kan tolkas som ett sådant liv. Tidigare i samband med kvinnornas bakgrund har vi refererat till detta liv som det tvångsmässiga livet. Vår tolkning av Jacobsen (2006) är att ett icke-autentiskt liv har vissa likheter med det tvångsmässiga. Håkansson (2007) nämner att

ytterligare en dröm för unga kvinnor skyddsboenden är att kunna ha en någorlunda fungerande relation till sin familj.

6.4 Friheten och kontroll på skyddsboendena

Restriktioner och rörelsefrihet

Något som är gemensamt utifrån samtliga av boendepersonalens svar är att de restriktioner som finns på skyddsboendena är till för att skydda de unga kvinnorna från att bli identifierade. Restriktionerna har sin grund i de riskbedömningar som görs där hotbild och risker vanligen diskuteras i samråd med Socialtjänsten och den unga kvinnan. Personalen på boendena har olika tillvägagångssätt när de gör riskbedömningar bland annat används utarbetade manualer. Tre av boendena som endast har en myndig åldersgrupp lämnar ett större ansvar till de unga kvinnorna att själva avgöra var det inte är säkert att vistas (se Hanberger et al. 2007). Personalen påtalar dock för de unga kvinnorna om vilka platser och personer de bör undvika, men de förbjuder dem inte. En av dem uttrycker sig så här:

Vi är mer inriktade på lösningar än restriktioner. Restriktioner har vi ändå för skyddets skull, det brukar de förstå lite grann. Vi markerar att vi jobbar främst med skydd och är det så att det inte fungerar kan vi inte hjälpa dig. (IP 2)

En möjlig tolkning utifrån existentialismen tanke om att frihet också innebär ansvar, är att personalen anser att de unga kvinnorna bedöms vara vuxna nog att själv ta ansvar för sina handlingar och konsekvenserna därav (se Jacobsen, 2006). I personalens arbete får de därför rollen av en vägvisare utan att ta över det egna ansvaret ifrån den unga kvinnan. Detta har vi tidigare belyst som väsentligt i kvinnornas utvecklingsprocess utifrån Bergers och Luckmanns (2003) resonemang kring resocialisationen.

Regler som är vanligt förekommande på samtliga boenden handlar om att boendets adress inte får röjas. För att motverka detta får de unga kvinnorna inte ha besök på boendet, undantag görs exempelvis då en närstående kan ha en avgörande betydelse för en kvinnas mående. Ett av boendena förbjuder vidare mobiltelefon och internet i början av vistelsen. Detta motiveras med att risken finns för att de unga kvinnorna tar kontakt med någon som kan röja deras vistelseadress. Boendepersonalen som vi intervjuat förväntar sig att kvinnorna talar om för personalen vart de ska och vem de ska träffa då de lämnar boendet. Om kvinnorna vill

övernatta någon annanstans bör det finnas en överenskommelse, vilket påpekas av alla intervjupersoner. Vad gäller tider som de unga kvinnorna ska följa är två av boendena, vilka kan betraktas som kollektivboenden striktare med detta än de boenden som benämns skyddslägenheter⁵. Drogförbud gäller på samtliga boenden. På ett av boendena där kvinnorna lever i egna skyddslägenheter får dock alkohol konsumeras, men boendepersonalen understryker att detta diskuteras med de unga kvinnorna. Två av personalen framhåller att restriktionerna är hårdare då kvinnornas släkt befinner sig i samma stad där de bor skyddat, vilket även inskränker rörelsefriheten. En intervjuperson berättar att den unga kvinnan i dessa fall kan behöva utföra skolarbetet på boendet istället för på skolan. I övrigt framkommer det i vår empiri att rörelsefriheten utöver de regler som finns betraktas som stor.

De regler som skyddsboendena har finns enligt vår åsikt också i det omgivande samhället. Reglerna är på många sätt lika, det finns dock restriktioner som skiljer de olika boendena åt. Vår slutsats är att det därför inte går att jämföra och generalisera de olika skyddsboendena då de har olika åldersgrupper och har existerat olika länge, vilket i sin tur betyder att personalen har olika lång erfarenhet i arbetet med dessa kvinnor. Reglerna skiljer sig även åt då boendeformerna varierar, där vissa boendeformer som till exempel skyddslägenheter innebär mer frihet än när den unga kvinnan är placerad på ett kollektivboende. Reglerna kan också variera från fall till fall då de grundar sig i en individuell riskbedömning som i sin tur görs utifrån en hotbild. Något som är gemensamt för institutioner är enligt Berger och Luckmann (2003) att de upplevs som tvingande. En möjlig tolkning är att de normer och värderingar som personalen på de skyddade boendena har kan upplevas som tvingande av kvinnorna, då de måste inrätta sig efter vissa regler för att bo kvar. Det faktum att placeringen är frivillig samtidigt som möjligheten till annat boende är liten, gör det dock svårt att avgöra i vilken utsträckning kvinnorna upplever detta.

Kvinnors upplevelser ur personalens perspektiv

Tre av intervjupersonerna framhäver att de unga kvinnorna kan uppleva att de önskar mer rörelsefrihet än vad som ges på boendet och två av dessa menar att vissa unga kvinnor kan känna att de upplever sig kontrollerade. En av de anställda som vi intervjuat menar att:

Det finns flickor som kan känna att de blir kontrollerade även efter en

⁵ De kollektivboendena som vi här syftar på är Hem för vård eller boende (HVB-hem), en typ av skyddsboende.

skyddsplacering fast på ett annat sätt utan hot och våld, det finns en del som upplever det, som uttrycker det. (IP 4)

Enligt vår tolkning kan kvinnor även vid mindre restriktioner bli frustrerade då deras känsla av vanmakt kan bli än mer påtaglig om det finns ett trauma i botten, på grund av kvinnornas bakgrund. Känslan av maktlöshet har enligt vår mening troligtvis uppstått på grund av tidigare begränsningar. Boendepersonalen beskriver hur en del kvinnor känner rädsla och ångest när de går utanför dörren, trots att de undkommit den fysiska kontrollen. Vår tolkning är att kvinnorna är rädda för att bli hittade av familjen och att ångesten bottnar i en psykisk kontroll som ständigt är närvarande. Utifrån Berger och Luckmann (2003) är en möjlig förklaring att begränsningarna institutionaliserats så djupt att de fortsätter påverka kvinnornas handlande även om kvinnorna inte längre upplever dem som rimliga.

En annan av de anställda som vi intervjuat påpekar hur unga kvinnor uttryckt orättvisa över att de fått sitta inlåsta när de som gjort dem illa fått leva i frihet. Enligt existentialismen är detta ett exempel på tvång där individen kan tvingas lämna andra personer företräde (Jacobsen, 2006). En annan av de intervjuade har uttryckt hur en kvinna kan känna när hon begränsas i sin rörelsefrihet i citatet nedan.

En kvinna berättade att hon drömde varje natt att hon var ute och promenerade. Att hon drömde om det, och att också i det läget höll hon på att bli galen liksom, jag måste få komma ut, och då får vi kanske lätta på restriktionerna lite grann. (IP 3)

Vi anser att intervjupersonerna inte vill kännas vid att de skulle utöva någon typ av kontroll, även om de erkänner restriktioner som de motiverar är nödvändiga för skyddets skull. Vår uppfattning är att det är personalen och Socialtjänsten som har makten att utöva olika typer av sanktioner vid regelbrott, vilket är ett exempel på den kontroll som utövas. Detta diskuteras mer ingående i avsnittet om regelbrott. Enligt existentialismen tankegångar kring kontroll innebär det att individen tvingas göra sådant som hon själv inte önskar (Jacobsen, 2006). Samtliga av boendepersonalen påpekar att de unga kvinnorna ständigt bryter mot deras regler, vilket enligt vår tolkning ytterligare är ett exempel på kontroll. Vi menar utifrån ovanstående exempel att det råder en viss kontroll på boendena. Vi vill dock understryka att vi är medvetna om och förstår att boendena behöver ha vissa regler för att försäkra individerna skydd. I

Hanberger et al. (2007) framkommer att personal på skyddsboenden ser en svårighet med avvägningen mellan rörelsefrihet och begränsningar, då de inte vill att kvinnorna ska uppleva samma typ av kontroll på skyddsboendena som i hemmiljön. I vår empiri har endast en av personalen tydligt uttryckt denna svårighet. Resterande av de anställda menar att det kan vara svårt att sätta begränsningar, men upplever att då de fört en dialog med kvinnorna har de kunnat acceptera deras restriktioner.

Regelbrott

Vanliga regler som inte följs handlar om att de unga kvinnorna tagit hem folk till boendet, haft fest och druckit alkohol. Användandet av tyngre droger samt utövande av våld mot andra nämns av de intervjuade och betraktas av dem som allvarligt. Två av de anställda på boendena menar att tider inte alltid följs och i vissa fall kan det bli ohållbart. Andra regelbrott handlar om att kvinnor försvinner från boendet utan att höra av sig. En av intervjupersonerna menar att de städar ut kvinnornas tillhörigheter efter två dygn om de fortfarande inte hör av sig och betraktar det som att de flyttat ut. En reflektion kring de regelbrott som kvinnorna begår är att det kan handla om en frigörelseprocess och därmed som en del av utvecklingen från barn till vuxen. I så fall skulle det innefatta något som tonåringar oavsett bakgrund eller situation ägnar sig åt.

Något som är genomgående i personalens svar är att det förs en dialog med den unga kvinnan då hon brutit mot boendenas regler. En anställd menar att de inte använder sig av några straff- eller uppfostringsmetoder, utan att de försöker få kvinnorna att nå en insikt om vad som är ett lämpligt respektive olämpligt beteende. Detta görs genom diskussioner kring konsekvenstänkande, vilket bland personalen upplevs som en brist hos många unga kvinnor. Personen menar att:

När man varit styrd så är det någon annan som tar konsekvenserna och när man inte är så styrd längre då hamnar man i situationer där man inte kan se att det är konsekvenserna av att jag gjorde som jag gjorde.

(IP 4)

Enligt vår mening kan resocialisation innebära ett sätt att träna individen i ett konsekvenstänkande. Det skulle då innefatta att individen når en insikt om vad hennes handlingar skulle kunna medföra med hjälp av boendepersonalens vägledning.

Boendepersonalen menar att de ger de unga kvinnorna fler chanser att förbättra sitt beteende. En av intervjupersonerna uttrycker sig så här: ”Vi tänker three strikes and you are out”. (IP 3). Olika sätt att tillrättavisa de unga kvinnorna på sker, som ovan nämnts genom samtal. Fortsätter den unga kvinnan att bryta mot reglerna trots tillsägelser kan hon bli tvingad att flytta. Då en kvinna måste flytta från boendet kontaktas Socialtjänsten för att hitta en ny boendeplats, i vissa fall kan en tillfällig lösning bli hotell. Berger och Luckmann (2003) talar om hur sanktionsmekanismer kan utövas då individen inte efterlever normerna för vad som anses vara acceptabelt handlande. För att förstärka ett önskvärt beteende använder sig boendepersonalen av både informella sanktioner i form av samtal och tillsägelser, men även formella sanktioner där den yttersta är att kvinnan kan tvingas flytta från boendet. Personalen utövar enligt vår tolkning inte enbart negativa sanktioner utan även positiva, vilka kan ses som belöningar (Berger & Luckmann, 2003). Ett exempel på detta kan vara komplimanger som: ”vad fin du är, vad fint du har sminkat dig” (IP 3). Även om ingen personal vid de boenden som vi kontaktat menar att de har något belöningsystem, så kan de positiva sanktionerna i form av bekräftelse ses som en belöning.

Intervjupersonerna har uttryckt att de unga kvinnorna kan ha en stark hemlängtan och kan uppleva en påtaglig ensamhet på boendena, vilket resulterar i att de olovligen åker hem för att träffa sin familj. Vi tolkar det som att boendepersonalen har överseende med och förståelse för detta. Dock uttrycker dem att det ibland händer att Socialtjänsten avbryter en placering på grund av detta, med hänvisning till att skyddsbehovet inte längre verkar vara nödvändigt (se Hanberger et al. 2007). Inom existentialismen påtalas att bekräftelse är viktigt för människans existens och att människan strävar efter att få denna bekräftelse. Vår tolkning är att en anledning till att kvinnorna åker hem kan vara boendepersonalens oförmåga att tillgodose deras bekräftelsebehov. Utifrån empirin har vi förstått att personalen gör så gott de kan, men att exempelvis personalbrist kan vara orsaken till deras oförmåga. Jemteborn (2005) beskriver hur en ung kvinna trots grym behandling från familjen ändå återvänder till dem, med anledning av att få uppleva känslan av bekräftelse. Vår förståelse är att människan har grundläggande behov av kärlek och omtanke som måste tillgodoses och som i detta sammanhang får företräde trots att individen tidigare blivit kränkt av sina närmaste.

6.5 Sammanfattning av analys

Utifrån vår första frågeställning kring de unga kvinnornas bakgrundsmiljö har vi fått en förståelse kring att kvinnornas liv varit begränsade gällande deras livsutrymme. Livsval

såsom val av partner eller utbildning samt val angående klädsel och fritid är några exempel på inskränkningarna. Med stöd i Bergers och Luckmanns resonemang kring institutioner är vår tolkning att en del unga kvinnor blivit påverkade av två till synes oförenliga institutionella sammanhang, vilka representerat olika och ibland motstridiga normer och värderingar kring kvinnornas självuppfattning och syn på omgivningen. Utifrån detta har vi kunnat förstå boendepersonalens beskrivningar av kvinnornas dubbla identiteter och sedan kunnat beskriva att kvinnorna kan uppfattas växla mellan de olika miljöerna och dess förväntningar. Enligt vår uppfattning ger misslyckad socialisation en möjlig förklaring till kvinnornas delade självuppfattning och deras oförmåga att anpassa sig till familjens och samhällets krav samtidigt. Med existentialismens begrepp det tvångsmässiga livet har vi fört ett resonemang kring ifall kvinnornas begränsade valmöjligheter kunnat förstås som ett undvikande av ansvar och i så fall som en självvald situation. Vår tolkning är att kvinnornas situation knappast kan betraktas som en valsituation överhuvudtaget, då en sådan kännetecknas av obundenhet och de unga kvinnorna ofta stått i vanmakt gentemot en tvingande struktur. En struktur som vi nämnt är att betrakta som en institution vars ramar förstärkts genom en känslomässig anknytning till de som förmedlat dess innehåll.

På skyddsboendena har kvinnorna sedan mötts av den institution vilken vi upplever kan benämnas det svenska samhället. De värderingar som betonas här handlar om principer kring mänskliga rättigheter där individens eget val framhävs som väsentligt. Arbetet med de unga kvinnorna som personalen utför, framstår enligt vår mening som en utvecklingsprocess där kvinnorna internaliserar boendenas uppfattning om vad som är rätt och fel handlande samt deras uppfattning om kvinnorna själva. Vi menar att då kvinnorna erbjuds nya kunskaper och färdigheter vilka introduceras av boendepersonalen i egenskap av andra betydelsefulla signifikanta andra, är det att betrakta som den resocialisationsprocess som beskrivs av Berger och Luckmann.

Vid analys av vår andra frågeställning som handlar om boendepersonalens arbete blir vår slutsats att personalen arbetar mycket med att i samtal bekräfta, stödja och respektera kvinnorna, vilket enligt dem själva är väsentligt i ett förändringsarbete mot ett för kvinnorna självständigt liv. Då kvinnorna ofta mår dåligt psykiskt så innefattar arbetet många terapeutiska inslag. Relationen som kvinnorna och boendepersonalen skapar har enligt de anställda beskrivits som väldigt värdefull för en del kvinnor. Personalen själva beskriver att de försöker ha en professionell distans, men att kvinnorna ofta är i behov av omtanke och

närhet och att det för kvinnans mående kan vara viktigt att bekräfta henne i detta.

I vår analys av den tredje frågeställningen, vilken berör normer och värderingar beskriver boendepersonal de unga kvinnornas drömmar och mål. Dessa är att få bestämma över olika livsval såsom utbildning och umgänge, vilket vi har tolkat är en strävan mot ett autentiskt liv, d.v.s. ett fritt och självständigt liv. Vår empiri har vidare visat att boendepersonalen har liknande uppfattningar gällande frihet och kontroll. De menar bland annat att frihet innefattar valmöjligheter utan tvång och att kontroll är en form av styrning som sker emot någons vilja. Genomgående i intervjuerna nämner de anställda att frihet innefattar ett visst ansvar. Ett ansvar som kvinnorna, enligt personalen anses sakna. Vår uppfattning av existentialismen är att människan är skyldig att ta ansvar eftersom hon har frihet.

Vår slutsats utifrån vår fjärde frågeställning är att reglerna på boendena inte går att tolka gemensamt då de är fastställda utifrån det skyddsbehov som personalen anser att kvinnorna har, vilket varierar i och med boendeform och utifrån den målgrupp som boendena riktar sig mot. Ett hemlighållande av vistelseadressen upplevs av samtliga intervjupersoner som en viktig aspekt kring skyddet och innebär att kvinnornas umgänge i boendemiljön begränsas. Några av de som vi intervjuat har uttryckt att unga kvinnor kan uppleva en känsla av kontroll när de kommer till det skyddade boendet, men generellt upplever vi att personalen ogärna vill framstå som att de kontrollerar kvinnorna. Dock anser vi att det förekommer en viss kontroll på boendena, något som kan anses förståeligt utifrån skyddsaspekten. Avvägningen mellan frihet och kontroll upplevs alltså inte som särskilt problematiskt av personalen då de menar att den görs i samråd med kvinnorna. Den kontroll som vi menar utövas innebär exempelvis olika restriktioner som kvinnorna måste följa och som sanktioneras negativt då de inte efterföljs. Vi menar att personalen som vi intervjuat har anammat ett existentialistiskt ansvars- och konsekvenstänkande vilket de förmedlar vidare till de unga kvinnorna bland annat vid regelbrott.

7. Avslutande diskussion

Utöver uppsatsens syfte har vi uppmärksammat aspekter som vi anser är värda att utveckla. Exempelvis har vi förstått vikten och betydelsen av skyddat boende som insats. Det har i våra intervjuer framkommit att unga kvinnor upplevt att de blivit sedda, omhändertagna, och tagna på allvar under vistelsetiden på skyddsboendena. Trots detta har vi förstått att det krävs mer kunskap i arbetet kring hedersproblematiken. Genom vår litteratur och i och med seminariet

Tack för att du finns (2010-05-06)⁶, om bemötande av kvinnor utsatta för hedersproblematik, har vi uppmärksammat att Socialtjänsten har bristande kunskaper kring detta. Bland annat så tolkar Socialtjänsten ibland hedersproblematik som tonårsproblematik. Detta får följden av att unga kvinnor ibland placeras på institutioner som inte är avsedda för eller arbetar med hedersproblematik. Den bristfälliga kunskapen verkar enligt vår förståelse leda till att en del kvinnor känner sig osynliggjorda och orättvist behandlade. Vi har under insamlandet av vår empiri förstått att de frivilligt organiserade skyddsboendena inte ställer samma krav på utbildad personal som de kommunala boendena, även om den personal som vi intervjuat påpekat att det idag ställs högre krav också på dessa boenden, än vad som gjordes för bara några år sedan. Vi menar att det är viktigt att skyddsboendena har den rätta kompetensen, men att det kan vara svårt att avgöra vad som är just rätt kompetens. De personer som har arbetat frivilligt flera år men som saknar utbildning kan enligt vår åsikt vara minst lika kunniga som någon som studerat tre år på socialhögskolan. Vi anser att erfarenhet och utbildning kan vara kompletterande i arbetet på skyddsboendena, dessutom är vår åsikt att personlig lämplighet bör värderas högt. Något som vi i sammanhanget vill ta upp är att det idag inte finns något regelverk som definierar hedersrelaterat våld, utan det faller under brottsrubriceringarna misshandel och mord. Inom Socialtjänstlagen finns inte heller denna problematik urskiljd. Vi anser likt andra att hedersproblematiken bör uppmärksammas i regelverket, då främst i Socialtjänstlagen så att kvinnor och män som drabbas kan få adekvat hjälp.

Vidare har vi i och med uppsatsarbetet blivit medvetna om den påtagliga ensamhetskänsla en del unga kvinnor känner när de tvingas bryta med sin familj och har svårt att skapa ett nytt nätverk. Som vi nämnt i vår analys önskar många kvinnor kontakt med sin familj, vilket kan leda till att Socialtjänsten avbryter en placeringsinsats och därmed sitt stöd. Under seminariet diskuterades olika anledningar till varför unga kvinnor återvänder hem och förutom svårigheterna med att skapa ett nytt nätverk kan det bero på en skuldkänsla som finns hos kvinnorna. Skuldkänslan kan härledas till kvinnornas upplevelse om att de orsakat mycket lidande för sin familj, bland annat kan familjerna i och med kvinnornas uppbrott bli uppmärksammas av Socialtjänsten eller polisen. Familjerna kan även hota kvinnorna med att göra syskonen illa ifall de inte återvänder hem. Utifrån detta resonemang menar vi att Socialtjänsten bör ha större överseende ifall kvinnor väljer att återvända hem, eftersom ett

⁶ Seminarium om bemötande av unga som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck, vilket anordnades av Ungdomsstyrelsen i Stockholm den 6/5 2010.

skyddsbehov troligtvis fortfarande är aktuellt och i vissa fall kan vara ännu större.

Avslutningsvis vill vi understryka att hedersbegreppet i sig inte behöver vara något negativt. Något som lyftes fram under seminariet var att hedern kan stärka familjeband, ge trygghet och gemenskap. Vår mening är att begreppet tidigare förknippades med något positivt, men att det i och med diskussionen om hedersmord fått en annan och mer negativ innebörd. Betydelsen av heder måste vidare ses utifrån sitt sammanhang. Om den strider mot grundläggande mänskliga rättigheter bör den ändras eller avfärdas. Det är viktigt att komma ihåg att hedern i sig inte dödar, fryser ut eller tvingar någon människa. Det är alltid människor som tolkar och handlar därefter (Wikan, 2005).

8. Källförteckning

Al-Baldawi, R. (2001). "Migration och familjestruktur". I Ahmadi, Nader, (red.): *Ungdom, kulturmöten, identitet*. Stockholm: Liber.

Almqvist, K. & Broberg, A. (2000). "Kulturella skillnader i barnuppfostran och utvecklingsideal". I Allwöd, Carl Martin & Franzén, Elisie C. (red): *Tvärkulturella möten grundbok för psykologer och socialarbetare*. Stockholm: Natur och Kultur.

Alvunger, J., Johansson, L., Sofiadotter Lepic, R. & Reyes, M-P. (2007) *Skyddat boende för personer utsatta för hedersrelaterat våld – En nationell kartläggning av socialtjänstens placeringar år 2005*. Länsstyrelsen i Skåne, Stockholm och Västra Götaland.

Aspers, P. (2007). *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. Malmö: Liber.

Berger, P. & Luckmann, L. (2003). *Kunskapssociologi: hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Björktomta, S-B. (2005) *Unga kvinnor, frihet och heder - om socialt arbete och hedersrelaterat våld*. Sköndal arbetsrapportserie nr 37. Stockholm: Ersta Sköndal högskola.

Björktomta, S-B. (2006:25). *Personalens möten med utsatta flickor – arbete mot hedersrelaterat våld*. Länsstyrelsen i Stockholms län.

Eldén, Å. (2001). "Om hon lever vill människor se mer och mer" Rykten, splittrad kvinnlighet och heder bland svenska kvinnor från Mellanöstern". *Sociologisk forskning* nr 3-4, s. 115-147.

Eldén, Å. (2003). *Heder på liv och död – våldsamma berättelser om rykten, oskuld och heder*. Uppsala: Comprehensive Summaries of Uppsala Dissertations from the Faculty of Social Sciences 128.

Forskningsetiska principer inom humanistisk samhällsvetenskaplig forskning (2002). Stockholm: Vetenskapsrådet.

Hanberger, A. Ghazinour, M. & Wikström, E. (2007). *Hur fungerar skyddat boende? Delrapport 2 från den nationella utvärderingen av regeringens insatser mot hedersrelaterat våld*. Umeå: UCER.

Hwang, P & Frisé, A. (2007). "Utvecklingspsykologi individens utveckling i ett livsperspektiv". I Karlsson, Lars (red): *Psykologins grunder*. Lund: Studentlitteratur.

Håkansson, P-A. (2007). *Frihet och familj – En uppföljning av skyddade boenden för personer som hotas av hedersrelaterat våld*. IMS.

Jacobsen, B. (2006). *Existensens psykologi- En introduktion*. Stockholm: Natur och Kultur.

Jemteborn, A. (2005) "Å stå på sig, på egna ben": *En fallstudie om en flicka i en hederskultur och hennes motstånd mot att inordna sig efter släktens krav*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete – Socialhögskolan.

Magnusson, T. (2004:6). "Rätten till ett eget liv" Hedersrelaterat hot och våld. Länsstyrelserna i Blekinge, Kalmar och Kronobergs län.

May, T. (2001). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Meeuwisse, A., Swärd, H., Eliasson-Lappalainen, R. & Jacobsson, K. (red) (2008). *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur.

Olsson, E-L. (2002:40). *Ett eget liv?* Göteborg: Länsstyrelsen i Västra Götaland.

Reyes, M-P. & Sterner, G. (2004:16). *Nationell rapport om skyddat boende mm*. Länsstyrelsen i Stockholms län.

Riksdagen (2009) "Särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)" (elektronisk), *Riksdagens officiella hemsida* <http://www.riksdagen.se> (2010-04-12).

Riksdagen (2010) "Socialtjänstlagen (SoL)" (elektronisk), *Riksdagens officiella hemsida* <http://www.riksdagen.se> (2010-04-12).

Schlytter, A. (2002). "Reaktioner på invandrarflickors gränsöverskridande handlande - särskilt om arrangerade äktenskap". I Bern, Annika & Gudrun, Nordborg, (red): *Dubbel viktimisering? Invandrade brottsoffer i svensk kontext*. Umeå: Brottsmyndigheten.

Schlytter, A. & Linell, H. (2008). "Girls with honour-related problems in a comparative perspective". *International Journal of Social Welfare*, 19, s. 152-156.

Schlytter, A. & Linell, H. (2008:2). *Hedersrelaterade traditioner i svensk kontext*. Stockholm: FoU-Nordväst.

Socialstyrelsen & Länsstyrelserna (2005). *Nationellt konsultativt stöd för socialtjänst och andra verksamheter i arbetet mot hedersrelaterat våld*. Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen & Länsstyrelserna (2006). *Uppföljning av medel för insatser mot hedersrelaterat våld – Delrapport avseende medel till länsstyrelserna 2004–2005*. Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2007). *Frihet och ansvar – En undersökning av gymnasieungdomars upplevda frihet att själv bestämma över sina liv. Allmänna tendenser med fördjupad analys kring utsatthet för kränkande behandling, hot och/eller våld, särskilt hedersrelaterat våld från nära anhöriga*. Socialstyrelsen.

Wikan, U. (2005). *En Fråga om heder*. Stockholm: Ordfront.

Informationsbrev

Kontaktuppgifter:

Erika Fagerqvist

Tfn: [REDACTED]

Mail: [REDACTED]

Alexandra Asman

Tfn: [REDACTED]

Mail: [REDACTED]

Handledare:

Bo Isenberg

Mail: [REDACTED]

Vi är två studenter från Socialhögskolan vid Lunds Universitet, Campus Helsingborg som just nu skriver C-uppsats. Vår studie inriktar sig på skyddade boendes arbete med flickor från hederskultur och därför vill vi gärna ha kontakt med er. Syftet med vår uppsats är att undersöka hur personalen på olika boenden ser på begreppen frihet och kontroll. Mer specifikt vill vi förstå hur ni arbetar med tjejerna, vilka regler ni har och lite om hur flickorna upplever sin vistelse hos er, utifrån dessa begrepp. Vi önskar göra en intervju med er där vi kommer ställa ett antal frågor kring detta. Vi beräknar intervjutiden till cirka en timme. Vi skulle önska att intervjuerna spelas in med bandspelare eftersom vi vill undvika missförstånd av vad ni säger. Intervjuerna kommer sedan att skrivas ut, vilket blir det material som vi kommer arbeta med. Vi önskar träffa er personligen vid ett passande tillfälle, men om ni hellre vill göra intervjun via telefon eller på annat sätt så respekterar vi givetvis detta. Eftersom vår uppsats kommer publiceras offentligt kommer vi inte använda era namn, möjligtvis kommer vi ange boendets namn om ni inte önskar vara anonyma. Vi vill att ni ska veta att ni har rätt att avbryta er medverkan när som helst. De uppgifter som vi får tillgång till genom er medverkan kommer hanteras med största försiktighet så att ingen obehörig får ta del av dem. Informationen kommer endast att användas till vår C-uppsats. Efter studiens färdigställande kommer intervjuutskriften att förstöras.

Anledningen till att vi kontaktar just er är för att vi har fått en förståelse om att ni har mycket erfarenhet av arbete med tjejer med hedersproblematik. Vi har även blivit hänvisade till er via Maher Akob vid VoB Syd som arbetar med boendeplatser i södra Sverige. Er medverkan skulle vara av vikt för vårt arbete och vi är tacksamma för ert förtroende.

Vi vore tacksamma för svar om intervju så snart ni har möjlighet.

Med Vänliga Hälsningar,

Alexandra Asman & Erika Fagerqvist

Intervjufrågor

Personal

1. Vet du hur organisationens utformning ser ut kring er verksamhet? Var ni ligger någonstans i systemet?
2. Har du någon utbildning? Är utbildning något krav för att få arbeta hos er? Hur kommer det sig att du arbetar här? Hur länge har du arbetet här? Hur många arbetar i er verksamhet?
3. Känner du dig som personal på något sätt styrd i din roll gentemot flickorna?
4. Vem bär ansvaret för flickornas insats? Ni, socialtjänsten? Vem kan flickorna vända sig till om de vill framföra klagomål av något slag? Exempel klagomål?
5. Hur många flickor bor hos er just nu? Hur många platser finns det? Åldersgrupp?
6. Vad är frihet för dig?
7. Vad är kontroll för dig?
8. Vad har ni för värderingar och normer som ni jobbar efter på boendet? Hur yttrar det sig i arbetet?
9. Har ni några restriktioner/regler på ert boende? Vilka? skillnad ålder/hotbild/bakgrund?
10. Hur ser rörelsefriheten ut? Exempel? (Villkor)
11. Hur är det med religionsutövning/frihet på boendena? Mat? Kyrka? Slöja?
12. Har någon flicka brutit mot era regler någon gång?(exempel) Vad händer om någon flicka bryter mot era regler, vad gör ni då? Diskuterar ni detta med dem på något sätt? Hur agerar ni för att få dem att följa era regler?
13. Kan flickorna som sköter sig få någon sorts belöning?
14. A)Vem ansvarar för hur begränsningar och rörelsefriheten ser ut för flickorna? (Varje individ)

B) Hur upplever du att sätta begränsningar av flickornas rörelsefrihet? Svårt? Lätt?

15. Vilka skyddsbehov ser ni bland de flickor som kommer till er? vilka risker kan flickorna utsättas för?

16. Hur gör ni risk- och skyddsbedömningar? Gör ni det gentemot personer flickorna vill träffa?

Personal om flickorna

17. A) Hur upplever flickorna den rörelsefrihet som finns hos er? (Hur ser de på sin frihet/begränsningar på boendet)

B) Hur upplever flickorna de restriktioner som finns hos er?

18. Vad vet ni om flickornas syn på frihet och kontroll som de har med sig hemifrån? (Vad vet ni om hur flickorna lev? Begränsningar/frihet?) Exempel? Har de haft någon typ av frihet hemma? Exempel?

19. Har ni uppfattat att er syn på vad man får och inte får göra krockat med flickornas syn på vad man får och inte får göra? Exempelvis om flickan velat vara mer fri än hon fått eller tvärtom.

20. Vad vill de flickor som kommer till er? Som de inte fått göra innan? Vad är deras drömmar, mål? Har alla funderat över detta?

21. A) Hur ser flickornas färdigheter ut då de först kommer till er? Vad kan/kan de inte?

B) Vilka färdigheter behöver de för att klara sig självständigt i vardagen? och hur hjälper ni dem med det?

22. Har du någon uppfattning om hur länge en placering eller socialtjänstens ansvar bör pågå för att flickan ska kunna leva ett självständigt liv? Hur länge bor flickorna hos er?

23. Hur ser er relation ut till flickorna? Hur upplever ni att de upplever relationen till er? (känslomässig, professionell, föräldraroll)